

bulletin

1

Vycházíme pro vás už 25 let

2015

AKADEMICKÝ

*Akademie věd ČR
se připojila
k Mezinárodnímu
roku světla 2015.*

Akademie věd
České republiky

16. 12. 2014 – XLV. AKADEMICKÝ SNĚM

VŠECHNA FOTKA: STANISLAVA KYSELOVÁ, AKADEMICKÝ BULLETIN

Obálka	
16. 12. 2014 – XLV. akademický sněm	2
Ceny Neuron za přínos světové vědě 2014	3
25 let poté	4
Obsah, úvodník	1
Téma měsíce	
Špičkový výzkum ve veřejném zájmu	2
Hodnocení 2010–2014	3
Akademický sněm	
XLV. zasedání Akademického sněmu	4
Projev předsedy Akademie věd Jiřího Drahoše	6
Projev předsedy Senátu PČR Milana Štěcha	10
Projev místopředsedy vlády pro vědu, výzkum a inovace Pavla Bělobrádka	11
Projev senátorky Evy Sykové	12
O povaze badatelství a o roli vzdělanosti	14
Usnesení XLV. zasedání Akademického sněmu AV ČR	18
Informace z 24. zasedání Akademické rady AV ČR	19
Jubileum ČAVU	
Jubilejní rok Akademie věd	20
Věda a výzkum	
Nové Mendelianum	23
Nacionalismus a kosmopolitismus v avantgardě a modernismu	26
K výročí Konstantina Jirečka v Sofii	27
Tribuna	
Asijsí tygři a věda	28
Memorandum o spolupráci AV ČR a České televize	29
Portréty z archivu	
Jan Květ	30
Z Bruselu	
Nová víze pro vědu a výzkum v Evropské komisi	31
Resumé	32

Vážená čtenářská pospolitosti,

nejdůležitějším lidským komunikačním kanálem je světlo, k jehož zkoumání vyšel už před dávnými tisíci lety první významný spis – *Kniha optiky* od arabského učenice Ibn al-Haythama. Protože se ke světlu váží i další významná výročí, bylo nasnadě mu mezinárodně dedikovat tento rok a Akademii věd ČR se k těmto aktivitám připojuje. Akademie současně vstupuje do další etapy v nově formulované *Strategii AV21*, kterou provází i novým logem (původní logo schválila AR v červenci 1998). K této příležitosti se mění také obálka *Akademického bulletinu* – připomeňme, že je to právě čtvrt století, co AB vychází. V lednovém čísle tradičně otiskujeme informace z prosincového zasedání Akademického sněmu, na němž pan předseda změny v Akademii oficiálně představil.

Téma přibližujeme i na následující dvoustraně, kde čtenáře upozorníme i na další letošní prioritu; začíná totiž nové kolo hodnocení týmů a pracovišť AV ČR, které připravily skupiny vedené profesorkou Evou Zažimalovou.

V letošním roce si Akademie věd ČR rovněž připomíná dlouhou tradici mimouniverzitního výzkumu na našem území a 125. výročí založení České akademie věd a umění. Oprávněně se můžete ohradit, že jsme toto výročí dříve směřovali k rokům s jedničkou a šestkou na konci (např. *AB/2011* provázela obálka s logem 120 let ČAVU a pečeti). Ano, obojí je správně – zatímco zřízení akademie povolil císař František Josef I. dne 23. ledna 1890, svou činnost zahájila 18. května 1891. Čas je veličina relativní a lepší přemostění k dalšímu výročí, než relativistické teorie, si ani nemohu přát. V prosinci oslavíme 100 let od vyslovení *obecné teorie relativity* v Pruské akademii věd, zatímco speciální teorii relativity publikoval Albert Einstein o deset let dříve.

Zachovejte nám v roce 2015 přízeň a svobodu slova, jež je jednou z nejvyšších hodnot demokracie. Se smutkem nad povražděním francouzských novinářů připomeňme, že před 600 lety za svá slova zaplatil mistr Jan Hus raději vlastním životem, než by své přesvědčení odvolal. ■

MARINA HUŽVÁROVÁ

Akademie věd České republiky se připojuje k soustrasti s oběťmi lednových tragických událostí ve Francii a vyjadřuje svou podporu celoevropskému semknutí proti jakýmkoli teroristickým útokům.

AKADEMICKÝ BULLETIN

Vydává: Středisko společných činností AV ČR, v. v. i., 110 00 Praha 1, Národní 3
ISSN 1210-9525, registrační číslo MK ČR E 8392

Šéfredaktorka: Mgr. Marina Hužvárová (HaM), tel.: 221 403 531, fax: 221 403 356,
e-mail: huzvarova@ssc.cas.cz

Redakce: Ing. Gabriela Adámková (srd), tel.: 221 403 247, e-mail: adamkova@ssc.cas.cz;
Mgr. Luděk Svoboda (lsd), tel.: 221 403 375, e-mail: svobodaludek@ssc.cas.cz;
fotografie: Mgr. Stanislava Kyselová (skys), tel.: 221 403 332, e-mail: kyselova@ssc.cas.cz;
tajemnice redakce: Bc. Barbora Odstrčilová, tel.: 221 403 513, e-mail: odstrcilova@ssc.cas.cz
Překlad resumé: Luděk Svoboda, John Novotný; jazyková korektura: Irena Vítková,
tel.: 221 403 289, e-mail: vitkova@ssc.cas.cz

Redakční rada: předseda – prof. PhDr. Pavel Janoušek, CSc.; členové – prof. PhDr. Marek Blatný, CSc.,
RNDr. Antonín Fejfar, CSc., Ing. Pavol Ihnát, PhDr. Antonín Kostlán, CSc., doc. RNDr. Karel Oliva, Dr.,
Ing. Karel Pacner, prof. Ing. Petr Ráb, DrSc., prof. RNDr. Eva Zažimalová, CSc., JUDr. Jiří Malý

Grafická úprava: Zuzana Grubnerová
Tisk: Serifa, s. r. o., Jinonická 80, 158 00 Praha 5, e-mail: serifa@volny.cz

Příspěvky přijímáme e-mailem na adresu abicko@ssc.cas.cz. Redakce si vyhrazuje právo příspěvky krátit. Za odborný obsah příspěvku a původ obrázkového doprovodu ručí autor. Články vycházejí rovněž v elektronické verzi a časopis v pdf ke stažení na <http://abicko.avcr.cz>.

Adresa redakce: Praha 1, Národní 3, 4. patro – Viola.
AB 1/2015 vychází 22. ledna 2015.

Špičkový výzkum ve veřejném zájmu

MARINA HUŽVÁROVÁ

Akademie věd ČR představila na prosincovém Akademickém sněmu novou strategii, která se připravovala dlouhou dobu kromě jiného v diskusi s řediteli pracovišť. Každá změna samozřejmě vyvolává ohlasy v celé širší škále – od záporných reakcí až po ty kladné. Strategii AV21 představujeme čtenářům na následujících stránkách současně s informacemi ze sněmovního zasedání, ale přesto jsem požádala předsedu AV ČR prof. Jiřího Drahoše o zodpovězení několika otázek.

Není to až tak dlouho, kdy se ústavy Akademie věd zásadním způsobem transformovaly. Nakolik si novou Strategii AV21 vyžádal vývoj ve společnosti?

Domnívám se, že spojovat novou strategii Akademie věd s její zásadní transformací není zcela na místě. Především bych rád zdůraznil, že systém Akademie věd a jejích pracovišť umožňuje koncepční a efektivní práci a je přitom dostatečně flexibilní, aby výzkumné týmy mohly reagovat jak na světový vývoj daného oboru, tak i na společenskou poptávku. Proto bych před pojmem transformace dal jednoznačně přednost termínu flexibilita. Jsem dokonce přesvědčen, že právě flexibilita neuniverzitního výzkumu by měla do budoucna představovat jednu z důležitých konkurenčních výhod České republiky. Pracoviště Akademie věd, přestože jsou úzce propojena se vzdělávacím procesem, mají totiž ve srovnání s univerzitami nezbytné předpoklady a současně i povinnost orientovat se především na řešení vysoce specializovaných či rozsáhlých interdisciplinárních projektů, které vyžadují dlouhodobé soustředění kapacit a nákladnou infrastrukturu. Témata, jako jsou například energetická budoucnost České republiky, zdraví občanů nebo kvalita veřejných politik, představují složité okruhy problémů, jejichž řešení si vyžaduje široce založený interdisciplinární výzkum, který bude rozvíjen v Akademii věd právě díky její nové strategii.

Při přípravě strategie jste se pochopitelně inspirovali v sousedních zemích s rozvinutým neuniverzitním výzkumem. Které hlavní zdroje to byly?

Jako velmi užitečná inspirace pro přípravu nové strategie Akademie věd a pro konstrukci výzkumných programů nám sloužily zkušenosti kolegů z významných zahraničních neuniverzitních vědeckých institucí, například německých Max-Planck-Gesellschaft, Helmholtz-Gemeinschaft a Leibniz-Gemeinschaft nebo francouzské CNRS. Jen pro zajímavost, Leibnizova společnost formulovala celkem 11 „Leibniz Research Alliances“, tedy analogii k našim výzkumným programům. Zajímali jsme se rovněž o způsoby alokací finančních toků a metody koordinace – logicky jsme neměli zájem vymýšlet na zelené louce něco, co už jinde prošlo ověřovací fází a rozumně funguje.

Na sněmu jste představil tři nově zformulované výzkumné programy z celkových 14 navržených. S kolika programy počítáte, respektive kolik by jich mělo optimálně vzniknout?

Programový rámec strategie ve formě 14 výzkumných programů byl dokončen v závěru roku 2014 s tím, že další programy bude možné navrhnout i v budoucnu. Výše jsem zmínil počet výzkumných programů Leibnizova společenství a pro srovnání mohu ještě uvést, že jiná německá instituce – Helmholtzova společnost – připravila celkem 28 výzkumných programů a společnost Maxe-Plancka nedávno představila svou novou iniciativu, tzv. „Research Perspectives 2014“, která zahrnuje šest prioritních témat. Cílem těchto programů a témat je reagovat na důležité výzvy naší doby, a demonstrovat tak skutečnost, že základní výzkum představuje klíčovou aktivitu nejen pro rozšiřování našich znalostí, ale je rovněž hnacím motorem skutečných inovací.

Nové motto „Špičkový výzkum ve veřejném zájmu“ podle mého názoru vystihuje, co by měla věda společnosti přinést. Ovšem špičky potřebují ke svému růstu podhoubí a taky sběrače. Jak dalece počítá nová strategie se

zapojením univerzit na jedné straně a aplikační sféry na straně druhé?

Zapojení partnerů z vysokých škol, podnikatelské sféry a ze státní správy, včetně jejich personálních a finančních kapacit, do tvorby a řešení výzkumných programů Akademie věd je dalším sledovaným cílem Strategie AV21. Zdůrazňuji, že jsme připraveni k diskusi o nových možných formách spolupráce, které uskutečňování této strategie nabízí. Její neméně důležitý přínos spočívá i ve vytváření expertního zázemí pro efektivní rozhodování ve státní správě a dalších sférách veřejného života. Akademie věd je připravena poskytnout vládě, Parlamentu České republiky i dalším orgánům státní a regionální správy vědecky podložené podklady pro přípravu a realizaci odpovědných rozhodnutí. Jsem přesvědčen, že Akademie

věd má díky spolupráci s univerzitami a dalšími partnery ve vědě, ekonomice a společnosti všechny předpoklady pro to, aby mohla ukazovat cesty, jak se vyrovnat se současnými i budoucími výzvami národního i globálního charakteru, jimž je a bude vystavena Česká republika.

Podobně smýšlejí také další akademie sdružené v Expertní radě evropských akademií EASAC, které připravily společný dokument k zásadám dialogu akademické obce s politikou reprezentací. Dokument publikoval v českém překladu Akademický bulletin formou přílohy v září minulého roku a naleznete jej i na <http://abicko.avcr.cz/2014/09/14.index.html>.

Hodnocení 2010–2014

MARINA HUŽVÁROVÁ

V tomto roce se uskuteční další komplexní evaluace pracovišť Akademie věd ČR, tentokrát za období 2010–2014. Některé jeho nové aspekty přiblížila prof. Eva Zažímalová, která v Akademické radě AV ČR odpovídá za přípravu hodnocení a je rovněž zastupující osobností při řešení koncepčních otázek podpory vědy z veřejných prostředků.

Letos se rozbíhá nové kolo hodnocení týmů a ústavů Akademie věd ČR. V čem se bude lišit od hodnocení předchozího?

Pracoviště Akademie věd ČR se musí (dle zákona) pravidelně hodnotit. Při hodnocení vychází AV ČR ze zákona č. 130/2002 Sb., o podpoře výzkumu, experimentálního vývoje a inovací z veřejných prostředků a o změně souvisejících zákonů. Protože však nechce aplikovat v České republice obecně používanou metodiku hodnocení, tzv. „kafelejnec“, vychází z ustanovení § 7 odst. 7 tohoto zákona: „Poskytovatel může vyšší podpory upravit podle podrobnějšího hodnocení používajícího mezinárodně uznávaných metodik, které společně s výsledky podrobnějšího hodnocení a pravidly úpravy podpory před jejím poskytnutím zveřejní.“ Z ustanovení vyplývá, že hodnocení prováděné AV ČR musí používat mezinárodně uznávané metodiky. Již v minulých hodnoceních jsme mezinárodně používané metodiky aplikovali, ale protože neexistuje nějaký celosvětově uznávaný standard hodnocení vědeckých institucí, je zřejmé, že i pohled na principy, organizaci a proces hodnocení v AV ČR se postupně vyvíjí – a Akademická rada AV ČR se snaží, aby to bylo k lepšímu.

Základní odlišnosti od předchozího hodnocení jsou dvě:

- Hodnocení se uskuteční v rámci vědních oborů, kdy každé skupině oborů, respektive oboru (v případě velkých) bude přiřazeno specializované hodnotící grémium (panel nebo komise), které bude hodnocení provádět.
- Hodnotící proces bude rozdělen do dvou fází. V první se zhodnotí pouze kvalita vybraných výstupů výzkumných týmů ve srovnání s celosvětovou úrovní oboru. Ve fázi druhé půjde o celkovou kvalitu vědecké práce týmů (včetně přispění daného týmu k výstupům hodnoceným v první fázi) a další aspekty práce týmů

a celých ústavů (výzkum pro praxi, pedagogická činnost, osvětová a popularizační aktivity, společenská relevance činnosti týmů a ústavů, perspektiva jejich práce – jak odborná tak i personální) apod.

Nakolik jste při přípravě hodnocení čerpali z minulých zkušeností?

Čerpali jsme hodně a zároveň se snažili najít lepší varianty pro nejlépe kritizované aspekty předchozího hodnocení. Například hodnocení po oborech namísto minulého hodnocení založeného na organizační struktuře AV ČR (podle vědních oblastí, respektive sekcí) nebo jasná definice konfliktu zájmů jsou toho důkazem.

Slýchala jsem stesky, že se při předchozím hodnocení externí posuzovatelé často seznámili s činností pracovišť jen velmi letmo. Jak bude organizováno letos?

Při předchozím hodnocení bylo na návštěvu jednotlivých ústavů AV ČR opravdu velmi málo času. Tentokrát se snažíme zorganizovat druhou fázi hodnocení tak, aby komise měly na jimi hodnocené týmy času více a měly by čas se i lépe seznámit s celým pracovištěm (ústavem). Ponechali jsme také čas na vyjádření týmů a ústavů k závěrečné zprávě a na možnost námitek proti této zprávě včetně termínu na jejich vypořádání příslušnými komisemi.

FOTO: STANISLAVA KYSELOVÁ, AKADEMICKÝ BULLETIN

FOTO: STANISLAVA KYSELOVÁ, AKADEMICKÝ BULLETIN

XLV. ZASEDÁNÍ AKADEMICKÉHO SNĚMU

V Národním domě na pražských Vinohradech zasedal 16. prosince 2014 Akademický sněm AV ČR, jehož členové projednali mj. Zprávu o činnosti Akademické rady AV ČR za období od předcházejícího XLIV. zasedání Akademického sněmu. V jejím rámci byla oficiálně představena Strategie AV21 i nové logo AV ČR. Byla zvolena Dozorčí komise Akademického sněmu pro funkční období 2014–2018 a projednány úpravy Etického kodexu výzkumných pracovníků či ukončení činnosti Grantové agentury AV ČR a zrušení jejího statutu.

Brožura o možnostech aplikačních laboratoří AV ČR by měla usnadnit orientaci firmám i státní správě.

Zleva: Vladimír Dlouhý, Rudolf Zahradník, Tomáš Zima, Jiří Drahoš, Miluše Horská, Pavel Bělobrádek a Milan Štěch

Úvod jednání, jehož se účastnilo 224 členů Akademického sněmu (88 %), patřil projevu předsedy AV ČR prof. Jiřího Drahoše a zdravím předsedy Senátu PČR Milana Štěcha a místopředsedy vlády pro vědu, výzkum a inovace a zároveň předsedy Rady pro výzkum, vývoj a inovace (RVVI) Pavla Bělobrádky. Předseda AV ČR prof. Drahoš oficiálně zveřejnil *Strategii AV21*, která principiálně ovlivní směřování naší nejvýkonnější badatelské instituce a zároveň přehodnotí její postavení v českém výzkumném prostoru. Uvedl, že se nová strategie zaměří na rozvíjení toho, co jiné složky systému výzkumu, vývoje a inovací v České republice nemohou dostatečně efektivně zajistit. K jejímu naplnění zformulovala AV ČR strategii využívající mezioborové a meziinstitucionální spolupráce se záměrem identifikovat problémy a výzvy soudobé společnosti a koordinovat výzkumné úsilí pracovišť AV ČR k jejich řešení. Jednotlivé okruhy strategie se dotýkají témat, jako jsou například zdraví, využití energie či životní prostředí (celkem jde o 14 programů); participovat by měly konkrétní vědecké týmy, nikoli jednotlivé ústavy. Předseda AV ČR v této spojitosti zdůraznil, že z perspektivy rozvoje vědy jako takové je zřejmé, že se stírají hranice mezi tradičními kategoriemi vědecké práce, a to zvláště

mezi výzkumem základním a aplikovaným (projev otiskujeme na str. 6–9).

Právě pro potřeby navázání přímých kontaktů s průmyslovou sférou a podporu konkrétních projektů připravila AV ČR publikaci *Aplikační laboratoře*. Informace o laboratořích, jež mohou vyvíjet praktický výzkum, v současnosti AV ČR distribuuje ve formě brožury firmám a státní správě (elektronickou verzi naleznete na www.cas.cz). Jak uvádějí prof. Josef Lazar a prof. Tomáš Kruml v příspěvku *Akademie věd a aplikovaný výzkum (AB 7–8/2014)*, Akademie může podnikům kromě erudovaných odborníků nabídnout i využitelné přístrojové vybavení. Ve druhé ose OP VaVpl podporující vznik aplikačních laboratoří uspělo pět projektů z AV ČR (ALISI – Ústav přístrojové techniky, Algatech – Mikrobiologický ústav, ExAM – Ústav živočišné fyziologie a genetiky, HiLASE – Fyzikální ústav, TOPTEC – Ústav fyziky plazmatu). Kromě toho v mnoha dalších ústavech existují kvalitně vybavené laboratoře, které lze pro aplikovaný výzkum využít. V publikaci jsou zastoupeny vybrané laboratoře nejen z technických oborů či z oblasti aplikované fyziky a chemie, ale také ze sekce věd o živé přírodě a společenských věd; zastoupená akademická pracoviště představují technologie, které

OBĚ FOTO: STANISLAVA KYSELOVÁ, AKADEMICKÝ BULLETIN

badatelé rozvíjejí pro využití ve výzkumu, ale jejich kapacitu nabízejí k praktickému uplatnění. Iniciativa AV ČR z konce roku 2014 tak vytváří prostor k výměně vzájemných zkušeností a poznatků z mnohých forem dosavadní spolupráce: od smluvního výzkumu přes výzkum kolaborativní až po transfer technologií. Informační publikaci doplní rovněž související webový portál.

Podporu Akademii věd a její nové strategii rozvoje vyjádřil předseda Senátu Milan Štěch. V projevu (více na str. 10) konstatoval, že horní komora PČR chce být v politické sféře velvyslancem a obhájcem badatelských zájmů AV ČR i české vědy obecně. Také ocenil již třileté naplňování společného memoranda o spolupráci a předpokládá její další vzájemné prohlubování; představitel AV ČR vyzval k předkládání dalších námětů v souvislosti se zahájením nového volebního období Senátu. Zpracování témat oboustranného zájmu by mělo vést nejen k obohacení senátorů a veřejnosti o důležité poznatky v různých oborech, ale také k přiblížení řešení problémů, s nimiž se česká věda potýká (například odchod nadějných vědců do zahraničí).

Rovněž místopředseda vlády pro vědu a výzkum Pavel Bělobrádek je přesvědčen, že připravovaná koncepce AV ČR přispěje k systematickému rozvoji české vědy a ekonomiky. Spolupráce výzkumných institucí s průmyslovou sférou je podle něj nezbytná. I z tohoto důvodu vláda přidělila AV ČR v rozpočtu na příští rok o 100 milionů korun více (celkově tak získá 4,52 miliardy – o 2 % více než v předchozím roce). Jak dále uvedl, věda je přínosná nejen proto, že zabezpečuje blahobyt, usnadňuje život a její výsledky posouvají společnost ekonomicky a sociálně, ale také

zprostředkovává kritické myšlení jako základ toho, abychom oddělili racionalitu od emocí a dokázali být například při hodnocení objektivní (více na str. 11).

Aktivity Senátu, jmenovitě Výboru pro vzdělávání, vědu, kulturu, lidská práva a petice, shrnula senátorka a zároveň ředitelka Ústavu experimentální medicíny AV ČR prof. Eva Syková – její komentáře se týkaly například udržitelnosti velkých infrastruktur; jejich hodnocení a financování; financování výzkumu, vývoje a inovací v Praze; udržitelného rozvoje a podpory výzkumu, vývoje a inovací na úrovni EU. Krátce se vyjádřila mj. k činnosti RVVI, jejíž je 1. místopředsedkyní (více na str. 12–13).

Potlesk patřil také projevu čestného předsedy AV ČR prof. Rudolfa Zahradníka, který otiskujeme na str. 14–17.

Jednání v Majakovského sále se mezi jinými zúčastnili předseda České konference rektorů a rektor Univerzity Karlovy prof. Tomáš Zima, předseda Učené společnosti prof. Jiří Bičák, místopředsedové RVVI prof. Ivan Málek a dr. Arnošt Marx, předseda Grantové agentury ČR prof. Ivan Netuka, předseda Rady vědeckých společností ČR doc. Lubomír Hrouda, předsedkyně Technologické agentury ČR Ing. Rut Bízková, předseda Rady vysokých škol doc. Jakub Fišer, předsedkyně Českého statistického úřadu prof. Iva Ritschelová, předseda Českomoravské konfederace odborových svazů Josef Středula, předseda Rady veřejných výzkumných institucí aplikovaného výzkumu Ing. Jiří Hladík, prezident Hospodářské komory ČR dr. Vladimír Dlouhý či poradce předsedy vlády ČR Vladimír Špidla.

Příští zasedání Akademického sněmu se uskuteční 23. dubna 2015. ■

LUDĚK SVOBODA

Projev předsedy Akademie věd JIŘÍHO DRAHOŠE

VŠECHNA FOTA: STANISLAVA KYSELOVÁ, AKADEMICKÝ BULLETIN

Neznamená to rezignaci Akademie věd na podporu výzkumu ve spektru oborů, které jsou v ní tradičně pěstovány. Kvalitní základní i aplikovaný výzkum zůstávají primární charakteristikou činnosti našich pracovišť. Teprve na těchto základech lze rozvíjet výzkum, který reaguje na důležité vědecké a společenské problémy. Cílem nové strategie je zdůraznit celospolečenskou relevanci výsledků pracovních týmů Akademie věd a podpořit mezioborovou synergií, která je potřebná pro řešení skutečně závažných problémů současnosti, a nabídnout výsledky této činnosti společnosti.

Jako nejvýkonnější vědecká instituce v České republice máme všechny předpoklady, aby bylo naše aktualizované poslání beze zbytku naplněno. Rád také konstatuji, že všechna pracoviště se ztotožňují s takto formulovaným posláním Akademie věd i s jejím novým mottem a s tím souvisejícím nárokem na skutečnou kvalitu a relevanci výzkumu v Akademii věd. Nová strategie se zaměřuje zejména na rozvíjení toho, co jiné složky systému výzkumu, vývoje a inovací v České republice nemohou efektivně zajistit. Opakovaně zdůrazňuji, že tyto změny musí respektovat klíčovou roli základního výzkumu v Akademii věd, který je ve všech vědeckých disciplínách

podstatou jejich vývoje.

Krátce k širšímu kontextu přípravy nové strategie Akademie věd. Vědecký a technologický rozvoj je provázen narůstajícím očekáváním společnosti vůči vědě. Zároveň je stále zřejmější, že na mnohé problémy a výzvy současného světa mohou nalézat odpovědi pouze velké interdisciplinární badatelské týmy přesahující jednotlivé instituce. Fenomén globalizace se přitom promítá stále víc i do oblasti vědy a výzkumu. Z hlediska rozvoje vědy samotné je zřejmé, že trvale dochází ke stírání hranic mezi tradičními kategoriemi vědecké práce, zvláště mezi výzkumem základním a aplikovaným. Vztah vědy, vzdělání a nových technologií se přitom stává jedním z hlavních pilířů, na kterých stojí konkurenceschopná společnost a její udržitelný rozvoj. Ukazatele společenské relevance vědy a výzkumu tak nabývají na významu jako jedno ze zásadních kritérií jejich financování.

Tato situace generuje spektrum konkrétních výzev, které je nutno reflektovat a prakticky se s nimi vyrovnat.

Právě neuniverzitní výzkum, stejně jako v jiných vyspělých zemích světa, má předpoklady na takové výzvy rychle reagovat a nabízet odpovídající nástroje k nalézání cest jak jim čelit. Akademie věd disponuje dostatečnou kapacitou, aby mohla s využitím své infrastruktury a vnitřních synergií přispívat k řešení jak vědeckých, tak i společenských problémů. V důsledku oborové rozmanitosti je zároveň dobře vybavena ke koordinační a organizační činnosti při propojování vědních disciplín a k výzkumu na hranicích poznání. Prostřednictvím spolupráce s univerzitami a dalšími partnery ve vědě, ekonomice a společnosti má všechny předpoklady, aby mohla ukazovat cesty, jak se vyrovnat se současnými i budoucími výzvami národního i globálního charakteru, jimž je a bude vystavena Česká republika.

Právě proto, že má Akademie věd nezastupitelnou roli ve výzkumném a vzdělávacím prostoru České republiky, je třeba přemýšlet, jak co nejlépe organizovat soustavu našich pracovišť, aby v blízké budoucnosti mohla působit nejen jako součást špičkové světové vědy a centrum národní kultury, ale i jako stále důležitější hospodářský činitel. K naplnění této vize zformulovala Akademie věd pro naši současnost *Strategii AV21* využívající mezioborových a meziinstitucionálních synergií s cílem identifikovat problémy a výzvy dnešní doby a k jejich řešení koordinovat výzkumné úsilí pracovišť Akademie věd.

Strategie AV21 směřuje k posílení role AV ČR jako svébytné instituce, která provádí kvalitní výzkum s důrazem na strategickou orientaci jeho výsledků do

ekonomicky a společensky významných oblastí. Předpokládáme, že efektivní využití výzkumných kapacit v určitých oblastech výzkumu prostřednictvím konkrétních výzkumných programů podpoří schopnost pracovišť Akademie věd zapojovat se do řešení komplexních výzkumných projektů včetně projektů mezinárodních (například v programu *Horizont 2020* apod.). Propojování oborů a institucí by mělo zároveň vytvořit předpoklady pro využití synergií, překročení některých historicky daných organizačních omezení a vyšší flexibilitu pracovišť Akademie věd.

Současně očekáváme, že realizace *Strategie AV21* přispěje k efektivnějšímu přenosu výsledků výzkumu do vzdělávací a aplikační sféry včetně veřejné správy, a to v důsledku přímého zapojení našich partnerů z vysokých škol, z podniků a ze státní administrativy do tvorby a řešení výzkumných programů Akademie věd. Věřím, že naše dosavadní spolupráce tak dostane nový impulz, který podpoří konkrétní projekty spolupráce mezi akademickou a podnikatelskou sférou i vznik vědecky podložených podkladů pro politické rozhodování. Využití lidských a materiálních zdrojů v konkrétních výzkumných programech přispěje ke zvýšení efektivity a transparentnosti využívání veřejných prostředků. Právě v těchto souvislostech lze vnímat potenciál *Strategie AV21* a její význam pro budování takových vztahů mezi akademickou a podnikatelskou sférou, které budou založeny na vzájemných podnětech, jejichž uplatnění přinese ve výsledku trvalý prospěch a užitek především České republice a jejím občanům.

Vážené členky a členové Akademického sněmu, vážení hosté, dámy a pánové,

jsem rád, že se mohu věnovat důležitým otázkám budoucího směřování Akademie věd.

Na zasedání Akademického sněmu v dubnu 2012 jsem oficiálně otevřel debatu o možné koncepční změně v organizaci výzkumu v Akademii věd. Po náročných diskusích jak ve vedení Akademie věd, tak na jednotlivých pracovištích jsme dospěli ke shodě, že by se AV ČR měla výrazněji profilovat jako instituce, jejímž posláním je špičkový výzkum zaměřený na problémy a výzvy, kterým čelí současná společnost. Aktualizované poslání AV ČR vyjadřuje její nové motto *Špičkový výzkum ve veřejném zájmu*. Posun v dalším směřování Akademie věd vyplývá z přesvědčení, že poznání má moc věci měnit – to se však děje jenom tehdy, pokud vědci aktivně využijí možnost podílet se na formování prostředí, v němž žijeme.

K systémovým aspektům přípravy *Strategie AV21*: základním nástrojem pro její realizaci je soubor koordinovaných výzkumných programů pracovišť Akademie věd. Výzkumné programy jsou navrhovány a formulovány po dohodě vedení AV ČR s řediteli příslušných pracovišť s přihlédnutím k trendům světové vědy, společenské relevanci a Národním prioritám orientovaného výzkumu, experimentálního vývoje a inovací. Zdůrazňují, že výzkumné programy jsou otevřeny partnerům z vysokých škol, podnikatelské sféry a institucím státní a regionální správy stejně jako zahraničním výzkumným skupinám a organizacím.

Děkuji těm ředitelům pracovišť, výzkumným skupinám i jednotlivým vědcům, kteří odpovědně přistoupili k tomuto náročnému úkolu. Vážím si tohoto přístupu také proto, že hlavní tíha při naplňování výzkumných programů bude samozřejmě spočívat na vedení jednotlivých pracovišť. Poděkování za spolupráci patří i kolegům z Akademické a Vědecké rady, kteří se na přípravě programů aktivně podíleli.

Výzkumné programy vycházejí z výzkumných okruhů Akademie věd, které definovala Akademická rada v součinnosti s Vědeckou radou. Výzkumné okruhy reprezentují celé spektrum výzkumných aktivit Akademie věd. V současné době jsou připravovány anotace jednotlivých výzkumných okruhů s tím, že po projednání a schválení Vědeckou radou se stanou součástí nové vědní koncepce Akademie věd.

Výstupy z jednotlivých výzkumných programů budou prezentovány v rámci tří základních oblastí směřování Akademie věd: *Hranice poznání, Proměny společnosti a globální výzvy a Vyspělé technologie*. Typickými kategoriemi výstupů budou publikace, studie, analýzy, expertní stanoviska a průmyslově aplikovatelné výstupy. Výzkumné programy budou mít rovněž další dílčí výsledky ve formě vědeckých jednání, odborných a populárních přednášek nebo účasti na veřejných diskusích.

Priority a záměry dalšího rozvoje Akademie věd ovšem nelze uplatňovat bez zvýšeného důrazu na kvalitu, relevanci, otevřenost a efektivitu při naplňování a zachování všech stávajících funkcí a rolí Akademie věd. Tyto základní principy vycházejí jak z našich vlastních dosavadních zkušeností, tak i z poznatků o fungování moderních zahraničních institucí neuniverzitního výzkumu v náročném konkurenčním prostředí národním, evropském i globálním.

Předpokládáme, že výzkumné programy AV ČR budou pravidelně prověřovány a následně budou moci být i upravovány, a to právě na základě hodnocení dosahovaných výsledků, případně bude možné navrhnout programy nové v závislosti na aktuálním stavu poznání. Programy, které nebudou směřovat k dostatečně vědecky kvalitním a společensky relevantním výsledkům, budou po dohodě s jejich koordinátory přepracovány nebo ukončeny.

Z hlediska financování výzkumné činnosti to znamená, že institucionální podpora pracovišť Akademie věd bude založena jak na standardním hodnocení výzkumné a odborné činnosti pracovišť, tak i na výsledcích hodnocení konkrétních výzkumných programů. Pravidla pro rozdělování institucionálních prostředků rozpočtové kapitoly Akademie se stanou tak, aby byla motivační a zároveň zajistila dostatečnou stabilitu a kontinuitu financování pracoviště po určité období. Je třeba zdůraznit, že nutným předpokladem je adekvátní výše a dlouhodobá stabilita institucionálního financování systému výzkumu, vývoje a inovací v České republice. Bez toho nelze tuto ambiciózní strategii efektivně uskutečňovat.

V průběhu diskusí nad návrhem strategie jsme rovněž dospěli ke shodě o systému koordinace výzkumných programů Akademie věd, který umožňuje svobodnou formulaci badatelských témat na úrovni vědeckých týmů a pracovišť i jejich účelnou koordinaci ze strany vedení. Za organizaci a koordinaci

procesu formulování výzkumných programů Akademie věd je odpovědná Akademická rada. Primární snahou přitom bude využít provázanost výzkumných témat rozvíjených na pracovištích AV ČR.

Hlavní přínosy *Strategie AV21* spočívají ve zkvalitnění dialogu mezi vědou a českou společností, v přirozeném propojení základního a aplikovaného výzkumu, v posílení spolupráce s vysokou školou a aplikační sférou, v podpoře hospodářského rozvoje České republiky a její ekonomické konkurenceschopnosti a také ve vytváření expertního zázemí pro efektivní rozhodování ve státní správě a dalších sférách veřejného života. Oceňuji také skutečnost, že se strategie v průběhu přípravy setkala s příznivým ohlaselem u zástupců podnikatelské sféry a státní administrativy, stejně jako mezi představiteli parlamentních stran v Poslanecké sněmovně i Senátu Parlamentu České republiky. Rovněž jsem přesvědčen, že nová strategie zdůrazňuje přednosti Akademie věd a umožňuje do budoucna zajistit a posílit její jedinečnou roli ve výzkumném a vzdělávacím prostoru České republiky jako sebevědomého subjektu, který garantuje vysokou úroveň výzkumu na pracovištích a uskutečňuje transparentní vědní politiku. Pouze takovou pozici lze přesvědčivě komunikovat směrem k veřejnosti a k její politické reprezentaci.

V roce 2014 bylo na pracovištích Akademie věd dosaženo mnoha vynikajících výsledků. Kvalitu a vysokou úroveň základního i aplikovaného výzkumu v Akademii věd potvrzují rovněž vyhlášené výsledky soutěže Česká hlava. Tři z pěti udělovaných cen získali vědci z AV ČR. Nejvýznamnější české vědecké ocenění – Národní cenu vlády Česká hlava, o které se hovoří jako o „české Nobelově ceně“ – převzal prof. Emil Paleček z Biofyzikálního ústavu za výzkum v oblasti elektrochemie nukleových kyselin. Cenu společnosti Kapsch za technické vědy získal dr. Pavel Izák z Ústavu chemických procesů za technologii čištění surového bioplynu a cenu skupiny ČEZ obdržela dr. Pavla Eliášová z Ústavu fyzikální chemie Jaroslava Heyrovského za výzkum zeolitických katalyzátorů.

Rovněž v případě Cen ministra školství za mimořádné výsledky výzkumu, experimentálního vývoje a inovací za rok 2014 putovaly dvě z pěti udělovaných cen do ústavů Akademie věd. Ministr Marcel Chládek předal cenu prof. Jaroslavu Doleželovi z Ústavu experimentální botaniky za mimořádné výsledky výzkumu dědičné informace rostlin a prof. Jiřímu Homolovi z Ústavu fotoniky a elektroniky za mimořádné výsledky ve výzkumu nových typů biosenzorů. Státní cenu v oblasti literatury, kterou udělil ministr kultury, obdržel Jiří Pechar z Filosofického ústavu. Všem oceněným srdečně gratuluji.

Výsledky naší společné práce ukazují, že Akademie věd a její pracoviště mají dostatečné předpoklady a dispozice pro naplňování *Strategie AV21*. Jsem přesvědčen, že právě Akademie věd může výrazně přispívat ke skutečné a dlouhodobé prosperitě České republiky, a to jak vlastním badatelským a vzdělávacím potenciálem, tak i expertní činností zaměřenou k veřejným politikám a státní správě České republiky. Schopnost Akademie věd a jejích pracovišť realizovat novou strategii se stane významným faktorem rozvoje české společnosti a ekonomiky na počátku 21. století. ■

Projev předsedy Senátu PČR

MILANA ŠTĚCHA

FOTO: STANISLAVA KYSELOVÁ, AKADEMICKÝ BULLETIN

Vážené dámy a pánové,

na konci srpna jsme si připomněli tři roky od podpisu Memoranda o stálé spolupráci mezi AV ČR a Senátem. Za tuto spolupráci, která je oboustranně prospěšná, vám chci poděkovat. Uspořádali jsme společně odborné konference, kulaté stoly a semináře. Z těch nejdůležitějších připomínám například seminář *Problémy spolupráce mezi akademickou a komerční sférou*, shromáždění k 1150. výročí příchodu sv. Cyrila a Metoděje na Velkou Moravu, konferenci historiků k 75. výročí okupace nacistickým Německem, kulaté stoly *Praha v kontextu vědní politiky* nebo *Spolupráce veřejného a soukromého sektoru ve výzkumu, vývoji a inovacích*. Na některých z nich spolupracujeme přímo s Akademií věd, na jiných s jejími ústavami. Na mnohé akce, kde Akademie věd není přímo spoluorganizátorem, zveme experty z AV ČR jako řečníky, přednášející apod.

Přesto jako vždy existuje prostor pro zlepšení a rozšíření naší spolupráce. Dovolují si například upozornit, že v současnosti vzniká koncept odborných aktivit v prostorách Senátu na funkční období 2015–2016. Uvítáme proto jakékoli vaše nápady a iniciativu.

Další možností je posílit spolupráci Senátu a ústavů AV ČR na expertní úrovni (posudky, poradenství, analýzy atd.). Senát chce jít v tomto příkladem ministerstvům a dalším institucím veřejné správy. Jako případná se jeví aplikace *Strategie AV21* na možnosti expertní činnosti. Efektivnější využití synergie akademické a politické sféry patří k našim nejdůležitějším úkolům do budoucna. Kdybychom to činili již dříve, třeba bychom se vyhnuli některým mýtům a omylům, které mezi mnoha politiky silně zakořenily. Zmíním tři z nich:

- „Je třeba podporovat aplikovaný výzkum (ekonomická rentabilita). Základní výzkum je luxus, věda pro vědu.“ Není to však pravda – viz výzkumy prof. Antonína Holého z Ústavu organické

chemie a biochemie AV ČR. Nelze naplánovat vynálezy, ani zisk z nich plynoucí. Kalkulovala s tím koncepce vědeckotechnické revoluce za minulého režimu (její výsledky známe). Převratné objevy ovšem vznikají i náhodou; věda a výzkum jsou běh na dlouhou trať. Musíme mít odvahu podporovat ambiciózní výzkumné projekty, i když jejich výsledek není jistý. Samozřejmě máme rezervy v provázání výzkumné sféry a praxe. Situace se lepší, i když ne dost rychle. Vinen je i soukromý sektor (na mysli mám nedostatek odvahy). Přitom inovace je nejlepší zajištění proti krizi a pro udržení konkurenceschopnosti. Některé firmy ale nechtějí pochopit, že spolupráce musí být výhodná oboustranně.

- „Preferujeme jen přírodovědné a technické obory (opět kvůli rentabilitě), humanitní a společenskovední obory jsou pavěda.“ Když někdo mluví o pavědě, mám pocit, že zakrývá vlastní neznalost. Jsem pro podporu přírodovědných a technických oborů – alarmující je však nedostatek uchazečů o VŠ studium v nich. Nevyužíváme kapacitu lidských zdrojů, kterou máme. Výsledky SŠ žáků v matematice a přírodních vědách bývaly solidní, nyní je situace horší; ovšem i mnozí z těch, co vlohy mají, nepokračují na VŠ – ptám se, proč? Tyto obory ale nejvíce přispívají k růstu HDP, protože jsou vázány na významná produkční odvětví. Úspěšnost země ovšem není definována jen mírou růstu HDP. Země je bohatá historií, kulturou, tradicemi a lidmi-občany. Současným trendem je globalizace – specifika si nicméně musíme zachovat. Neoliberalové by snad chtěli vytvořit univerzálního světového zákazníka; bylo by to skvělé pro zefektivnění výroby, snížení nákladů apod., ale to je vše. Existují odvětví, která nelze nahlížet pouze optikou výnosů – věda je jistě jedním z nich.

- „Akademie věd je zbytečná, výzkumné ústavy je třeba spojit s VŠ a zrušit samostatnou rozpočtovou kapitolu.“ Prohloubení spolupráce mezi VŠ a AV ČR je žádoucí, slučování rozhodně nikoli. Zvláštní je, že zrovna stoupenci volného trhu nechápou, že i věda potřebuje konkurenční prostředí a zdravou soutěživost. AV ČR navíc představuje významný symbol a jsou s ní spojeny nejambicióznější výzkumné projekty, které ČR ve spolupráci se zahraničními institucemi realizuje.

Souhlasím, že by naše věda měla být více světová. Některé obory takových výsledků dosahují, mnohé ale nikoli. Není to nedostatkem vůle či talentovaných lidí, ale v první řadě tím, že nemají optimální podmínky. Odtud pramení i odliv mozků do vyspělých zemí. Připomíná mi to situaci po sovětské okupaci v roce 1968, kdy odešlo mnoho schopných lidí. Nyní žijeme ve svobodě a situace je obdobná; bohužel jde často o mladé a nejperspektivnější vědce. Potřebujeme proto velkoryseji podporovat programy typu *Návrat*. Týká se to ale i zahraničních vědců, jimž lze vytvořit podmínky, které ve svých zemích nemají. Problém nedostatečné světovosti české vědy je především problémem našeho přístupu. Věřím, že se to brzy změní. Senát chce proto být vyslancem zájmů AV ČR a české vědy mezi politiky – ostatně v Senátu již někteří vědci pracují. ■

Projev místopředsedy vlády pro vědu, výzkum a inovace PAVLA BĚLOBRÁDKA

FOTO: STANISLAVA KYSELOVÁ, AKADEMICKÝ BULLETIN

Vážený pane předsedo, vážení ústavní činitelé, vážení hosté, dámy a pánové,

praktickými záležitostmi se zabýváme poměrně intenzivně a často, a to jak s vašimi představiteli, tak s mnohými z vás, kteří se účastníte Akademického sněmu. Těší mne, že předseda AV ČR prof. Jiří Drahoš mezi několika podstatnými tématy zmínil zejména propojení výzkumu a průmyslových aplikací. Česká republika je nejprůmyslovější zemí Evropské unie, a tak je propojení poznatků a praxe velmi důležité. Z tohoto důvodu jsme pro rozpočet Akademie věd získali 100 milionů korun navíc, které využije právě pro aplikovaný výzkum. Co bezpochyby náš systém potřebuje, je stabilita a předvídatelnost financování, aby bylo i více než na jeden rok zřejmé, s jakým objemem prostředků budete pracovat. Je proto nutné přistoupit ke střednědobým výhledům a některé záležitosti včetně hodnocení řešit v časovém horizontu například tří až pěti let.

Jsem rád, že zde zaznělo klíčové slovo komercializace. Ekonomický a společenský přínos vědy je důležitý – tyto pojmy uvádím záměrně, protože souhlasím s názorem, že vědu nelze redukovat pouze na ekonomické faktory, neboť je nezbytné podpořit účinný inovační řetězec od základního výzkumu až po finální produkt. Pochopitelně však nesmíme opomíjet ani

nekomercializovatelné a nekomerční aspekty vědy a výzkumu.

Chtěl bych se ale spíše zamyslet nad tématy, která v celospolečenské debatě včetně diskuse mezi akademickou, průmyslovou a politickou sférou zaznívají poměrně zřídka. Největší přínos vědy není v tom, že zabezpečuje blahobyt, usnadňuje život a výsledky vědecké práce posouvají společnost kupředu ekonomicky a sociálně, ale že zprostředkovává kritické myšlení jako základ toho, abychom oddělili racionalitu od emocí a dokázali být například při hodnocení objektivní. Zkrátka, abychom uměli z jednotlivých věcí abstrahovat, co je podstatné a relevantní – jde totiž o nejlepší a vlastně jediný způsob, jak se vyhnout fundamentalismu a fanatismu, populismu a demagogii. Co se nyní děje v Evropě i jinde ve světě, je důsledkem absence kritického myšlení, a to nejen v politice, ale i v byznysu a mezinárodních vztazích obecně. Právě zde je zakopán pes, proč v naší společnosti sledujeme tyto negativní jevy a bohužel je zažíváme i v politice. Musím se proto vymezit vůči demagogii a populismu, že jde do české vědy méně peněz ze státního rozpočtu a že jsme snížili rozpočet – naopak, ze státního rozpočtu jde v příštím roce na vědu více. Na druhé straně se musíme vymezit vůči lidem, kteří si vědu berou do úst a staví se proti jejímu smyslu – tj. hledání pravdy. V tomto kontextu souhlasím s dr. Jiřím Grygarem, že není rozdíl mezi vírou a vědou, ale mezi vírou a pověrou, vědou a pavědou. Kultura není pouze zábava, etika není jen zvyk – obě neodmyslitelně patří k vědě a hledání pravdy. Myslím, že by uvedené mělo zaznívat častěji než to, kolik financí vědě připadne a jak bude konkrétní výzkum komercializován. Hudba není pouze hluk a výzkum bádání pro bádání – jde o racionální proces, který se zakládá na kritickém myšlení. Platí teze, že podstatně dražší než vzdělání je *nevzdělání*. Proto potřebujeme vzdělání podporovat – a nejde pouze o finance, ale i o celospolečenskou poptávku. Chtěl bych deklarovat, že ve vzdělání a ve vědě vidím přínos, jenž může zabránit negativním jevům již jen pochopením, že věda a vzdělání jsou podkladem pro hledání pravdy a kritického myšlení jako prevence proti populismu, fanatismu, demagogii a lžím. ■

Projev senátorky EVY SYKOVÉ

OBĚ FOTA: STANISLAVA KYSELOVÁ, AKADEMICKÝ BULLETIN

Vážený pane předsedo, vážení hosté, vážení kolegové,

dovolte, abych vás pozdravila jménem Výboru pro vzdělávání, vědu, kulturu, lidská práva a petice Senátu Parlamentu České republiky.

Chtěla bych se zmínit především o aktivitách Senátu i výboru, které se týkaly vědy, a já měla čest je v Senátu moderovat nebo podpořit; některé z nich jsme organizovali ve spolupráci s Akademií věd ČR. Šlo rovněž o témata, jimž se věnuji jako 1. místopředsedkyně Rady pro výzkum, vývoj a inovace a která jsou v zájmu AV ČR a české vědy. Patří mezi ně například udržitelnost velkých infrastruktur, jejich hodnocení a financování; financování výzkumu, vývoje a inovací v Praze; udržitelný rozvoj a podpora výzkumu, vývoje a inovací na úrovni EU.

Do Senátu se snažím přenést odborné poznatky vyplývající ze světového a českého výzkumu; letos mezi takovými tématy byly:

- Stanoviska Stínové vědecké rady Národního parku Šumava, stanoviska prof. Pavla Kindlmanna z Centra výzkumu globální změny AV ČR, jakož i názory dalších odborníků i občanů, které vedly k zamítnutí letos předloženého senátního návrhu zákona o Národním parku Šumava; jeho schválení by vedlo ke snížení míry ochrany a rozšíření možnosti zástavby na většině území parku.
- Vědecké poznatky o prospěšnosti předškolní péče na pozitivní vývoj dětí a zapojení matek do pracovního procesu, které přispěly mj. i ke schválení zákona o dětských skupinách. Patříme mezi členské státy EU, v nichž se nedostatečně podporuje a rozvíjí předškolní péče. Například podíl dětí mladších tří let navštěvujících zařízení předškolní péče nedosahuje ani pěti procent, což má závažné negativní dopady mj. v oblasti hospodářské, sociální i demografické. Nedostatek míst v zařízeních předškolní péče je jednou z příčin, že mají zejména vzdělané ženy i vědkyně méně dětí. Ačkoli se z pozice vlády hovoří o svobodě volby, neměli bychom přehlížet, že pro velké množství českých žen s dětmi v předškolním věku je tato svoboda spíše abstraktní.

- V Senátu jsme uspořádali konferenci *Research of the human brain – a major theme for the 21st century*, a to v kontextu celosvětové podpory výzkumu mozku. Ve spolupráci s Českou podnikatelskou radou pro udržitelný rozvoj se uskutečnil kulatý stůl *Udržitelný rozvoj v České republice*. Výbor pro vzdělávání, vědu, kulturu, lidská práva a petice zorganizoval seminář *Quo Vadis, Scientia? Udržitelnost výzkumných center*. Ve spolupráci s AV ČR se konal kulatý stůl *Praha v kontextu vědní politiky* a kulatý stůl *Spolupráce veřejného a soukromého sektoru ve výzkumu, vývoji a inovacích*. Dalším příkladem je seminář v Poslanecké sněmovně na téma *Znečištění ovzduší v České republice a související civilizační dopady*, na kterém odborníci

prezentovali poznatky o vlivu znečištěného ovzduší na zdraví populace (včetně dětí) vycházející z výzkumu, který v Praze a na Ostravsko-Karvinsku dlouhodobě provádí Ústav experimentální medicíny AV ČR.

Jednotlivé akce poukazují nejen na důležitou roli AV ČR ve výzkumu, ale zdůrazňují i její roli v oblasti společenské a ekonomické udržitelnosti ČR.

Krátce k činnosti Rady pro výzkum, vývoj a inovace. Nová Rada sestávající z vynikajících odborníků se v podzimních měsících zabývala a nadále zabývat bude důležitými úkoly – jsou mezi nimi:

- Schválení rozpočtu na VaV nejen na rok 2015, ale v dlouhodobějším horizontu nejméně do roku 2018.
- Udržitelnost a financování center vybudovaných v rámci OP VaVpl, které budou vyžadovat nemalé prostředky ze státního rozpočtu.
- Metodika hodnocení vědy.
- Stabilizace Grantové agentury ČR (zvolen byl nový předseda prof. Ivan Netuka, upřesnily se podmínky juniorských grantů, otázkou zůstávají mzdy kmenových pracovníků z grantů, navýšení úspěšnosti žadatelů na 24 %, administrativní otázky a vstřícnost k řešitelům, změna stanov – tyto i další otázky prodiskutuje Rada s předsedou GA ČR).
- Navýšení institucionálního financování vědy.
- Financování nových i stávajících programů Technologické agentury ČR.
- Spolupráce univerzitních pracovišť a AV ČR se soukromým sektorem a zvýšení konkurenceschopnosti ČR. Rada spatřuje závislost ekonomického rozvoje na úrovni a organizaci základního a aplikovaného výzkumu.

Nová koncepce Úřadu vlády, kterou Rada v současnosti diskutuje, vychází rovněž ze zkušenosti získaných na zahraničních cestách. Byla jsem členkou vládní delegace v Izraeli a na Tchaj-wanu; s těmito zeměmi rozvíjíme spolupráci nejen na úrovni vědy. Dále bych zmínila návštěvu našeho senátního výboru ve Finsku, kde jsme zavítali do TEKES (grantová agentura pro technologie a inovace) a Vědeckého a Technologického centra v Tampere. Cesty ukázaly, proč tyto tři země vykazují ekonomický

růst. Podařilo se jim totiž účinně řešit následující otázky VaV: efektivitu financování základního výzkumu a symbiotický vztah mezi základním a aplikovaným výzkumem a průmyslovým vývojem. V České republice jde stále jen o teoretické diskuse bez uplatnění nových osvědčených nástrojů. V AV ČR je bezpochyby velmi dobře rozvinut nejen čistý základní výzkum motivovaný pouze touhou po poznání, ale také strategický základní výzkum – tj. výzkum s cílem nalézt základní odpovědi na vyřešení rozpoznávaných problémů.

V poslední době se v AV ČR více rozvíjí i výzkum aplikovaný, jehož záměrem je získat poznatky pro specifické praktické cíle. Do této kategorie nepochybně patří výsledky ústavů, jako jsou ÚOCHB AV ČR a ÚEM AV ČR – děje se tak nejen za pomoci projektů TA ČR, jako je například program GAMA pro podporu aplikovaného výzkumu.

Problémem zůstávají nízká podpora a nedostatek programů pro rozvoj inovačních center a technologických parků, které česká věda a ekonomika potřebují vedle univerzitních pracovišť a ústavů AV ČR. Není náhodou, že se projekty Evropské unie z velké části zaměřují právě na podporu aplikovaného výzkumu a na spolupráci s malými a středními podniky.

Závěrem připojuji myšlenku: vědou se člověk nezabývá proto, že mu to někdo nařídí, ale proto, že ho baví poznávat a objevovat a že nikdy nedosáhne stavu, kdy věda nepřinese nové podnětné otázky. ■

O POVAZE BADATELSTVÍ A O ROLI VZDĚLANOSTI

OBĚ FOTY: STANISLAVA KYSELOVÁ, AKADEMICKÝ BULLETIN

Vážené členky a členové Akademického sněmu, vážení hosté, dámy a pánové,

již před dvěma stoletími fungoval ve Vídni humanitně orientovaný mimouniverzitní vědecký ústav. Ačkoli byl badatelský výzkum tradičně spjat s univerzitními ústavu, počet mimouniverzitních výzkumných pracovišť, zprvu ovšem zvolna, narůstal. Naši předci správně pocítovali potřebu takových institucí pro podporu intelektuální úrovně země. Povaha ústavů univerzitních a mimouniverzitních byla v zásadě podobná; v těch i oněch byly zastoupeny obě klíčové složky, totiž vlastní badatelství a badatelský dorost. Čím se univerzitní a mimouniverzitní výzkumy liší, je poměr obou zmíněných složek.

Znepokojuje mne, že se poněkud vytrácí duch vášnivě provozovaného badatelství, přibývá nešťastné formy individualismu, převažují tendence hojně publikovat namísto úsilí rozumět a jít do hloubky.

V badatelské instituci je třeba lpět na skutečnosti, aby zvolená témata měla pel a přitažlivost novosti – nesmí to však bránit tomu, aby byla dotažena do přesvědčivého konce. Jádrem velkého tématu může sloužit mnoho let, pokud k původnímu zadání přistupují nové, podnětné a podstatné pohledy. Téměř vždy je třeba ve správné chvíli rozhodně ukončit práci o daném tématu, což nesmí opravdového badatele zaskočit, protože si

trvale hraje s provokativní myšlenkou „co dál“. Tématům banálním je nutné se bránit lví silou.

Při studiu lákavého tématu se vkrádá na mysl otázka, k čemu to může být dobré. U základního výzkumu je příspěvek k rozšíření a prohloubení znalosti přirozeně žádoucí a pěkný. Pokud jde o svěží a „horkou tematiku“, je kontakt s průmyslem a školstvím nejen žádoucí, ale zhusta lákavý a moudrý.

Ve věci veřejného života dělá nejen mně starost rezignace na odbornost a průnik amatérizace, někdy velmi trapné, do různých oblastí. Neblaze se to uplatňuje ve vyšších a vysokých patrech politiky, což se někteří pokoušejí hájit poukazem na to, co všechno stihl Winston Churchill. Přitom zapominají, jak málo Winstonů máme a jak krutě se liší naše státní správa od britské.

Posuzovat zdatnost skokana podle výšky či délky, kam doskočil, a hodnotit běžce podle času, který potřeboval na proběhnutí zvolené dráhy, je jistě na místě. Naproti tomu posuzovat kvalitu badatelské práce pouze podle počtu publikací, ohlasů, impaktového faktoru či podobných charakteristik není dostatečné, protože nezahrnuje náležitě originalitu a myšlenkovou úroveň. Vše dohromady může posoudit pouze prvotřídní odborník, který je člověkem pevného charakteru. Přesto rozumný hodnotitel přirozeně neopomine vzít

na vědomí výše uvedené údaje jako jednu z významných charakteristik hodnoceného díla.

Náročnější je posoudit kvalitu, originalitu a rozumnost badatelského úmyslu. Jde obvykle o úlohu pro hodnotitelské těleso příslušného ústavu či grantovou agenturu. Ať jde o hodnocení toho či onoho typu, smysl má pouze tehdy, jsou-li hodnotitelé prvotřídní v dané oblasti a současně lidé cti. Od grantové agentury jsme si mnozí hodně slibovali, dílem snad vlivem její pozice v USA. Její ustavování zásluhou prof. Jaroslava Kouteckého a prof. Bedřicha Velického se uskutečňovalo znamenitě a těleso, které bylo stvořeno, bylo nezapomenutelné pro svou úroveň a pracovitost. V průběhu let však rostla byrokratizace a ne vždy byla shánka po prvotřídních hodnotitelích snadná. Navíc si nositelé grantů trpce stěžují na ohromnou časovou náročnost přípravy zpráv. Velká část prostředků se spotřebuje na projekty spjaté s tvrdými vědami, a proto nahradit v čele grantové agentury fyzika reprezentantem z humanitní oblasti byl iracionální počin politika. Několik afér vedlo – naštěstí – k pádu bývalého předsedy GA ČR. Zdá se, že je nyní opravdová naděje na zlepšení.

Ohledně financování se domnívám, že je nešťastné, musí-li plynout téměř všechny prostředky z grantové agentury. Témata pokračující nebo náležející do určité skupiny či ústavu by měla být financována tradičním způsobem. Naopak témata mimořádné myšlenkové úrovně nebo finanční náročnosti musí projít rigorózní oponenturou. Za hanebnost pokládám, snaží-li se někdo vědomě či nevědomky vymáhat rozpočtové prostředky pro firemní výzkum. Rozhodneme-li se postupovat výše naznačeným způsobem, snížíme příliš velký rozsah grantové agentury, což je žádoucí.

Dobré fungování instituce vyžaduje co nejlepší obsazení klíčových pozic – vedoucích skupin a ředitelů ústavů. Není správné se domnívat, že musí pocházet z instituce, pro niž hledáme kandidáty na tyto pozice. Často bývá výhodou, pracoval-li a nabýval zkušenosti na jiném, především na dobrém zahraničním pracovišti – vždyť je celý svět k dispozici. Dobrý kandidát má být odborně prvotřídní a musí být zdatný organizátor. Rozumí se, že snadnější je to v zemích vyspělých. V libovolné zemi to však vyžaduje náležitě pracovní podmínky, vybavenost ústavu a přiměřené odměňování pracovníka. Zmiňuji se o tom proto, že často slyším, jak je to obtížné. Je ovšem pošetilé chtít uspět s výběrem narychlo; k dobré volbě dospějeme lépe, považujeme-li výběr za časově náročný proces. Bez pečlivého výběru lze stěžejí očekávat dobře fungující skupiny a dobře fungující ústav. Pokud se to delší dobu nedaří, soudím,

že je nejlepší skupinu či ústav zrušit. Přitom je však kategorickým imperativem nepoškodit nikoho z dobrých pracovníků rušeného útvaru. Instituce s takto obsazovanými pozicemi nepotřebují tak naléhavě hodnocení „z venku“, protože takto vybírání vedoucí velice dbají na výzkumnou tematiku i odchod ne dosti zdatných a produktivních pracovníků. Dodejme se žalem a rozpaky, že v současnosti nechodí mnozí vedoucí po laboratořích – běda! Naopak je třeba být trvale v osobním kontaktu se členy pracovní skupiny.

Myslíme-li na obsazování klíčových pozic, nezapomeňme, že mezi ně patří i funkce člena vládního kabinetu majícího vědu na starosti. Skutečnost, že se stěží shání ministr, který je opravdu schopen řídit Radu pro vědu, výzkum a inovace (RVVI) z pozic současné vědy, je pochopitelné. Ostatně souvisí to, opakují, se zavržením hodnou vírou, že vzestup do vysokých pater politiky je spjat s růstem způsobilosti. Funkce přidělovat podle skutečné způsobilosti je účinná forma boje proti amatérizaci.

Potřeby společnosti na konci 20. a na začátku 21. století ve velké míře ovlivnilo široké spektrum věd. Vláda, výkonná moc, proto nevyhnutelně potřebuje dobré kontakty se všemi možnými vědami. Ostatně s mocí zákonodárnou je tomu nejinak. Za tímto účelem proto Akademická rada AV ČR připravila již v polovině devadesátých let 20. století seznam pracovišť všech vědních oblastí s adresami kontaktních osob, renomovaných odborníků. Opakovaně jsme prohlásili, že na začátku nečekáme žádné odměny, že konzultace budeme pokládat za svou služební povinnost. Materiál byl rozeslán desítkám osobností politického života. Ani ne polovina oslovených potvrdila příjem, jen nemnozí naznačili, že toho rádi využijí. Ve skutečnosti toho nevyužil téměř nikdo. Po dvou a čtyřech letech jsme seznamy aktualizovali, nezájem však přetval.

V té době vznikla také při vládě první Rada pro vědu; malé těleso sestávající z respektovaných, aktivních badatelů včetně prof. Otto Wichterleho. V čele stál ministr Antonín Baudyš, profesí fyzik. Nezasahoval, měl však ctižádost uvést doporučení Rady do života. Šlo o jedinou Radu, která měla rysy podobných těles ve fungujících zemích; poté začal pokles. Objevovali se lidé, kteří uplatňovali své či skupinové zájmy. Někteří jen zájem předstírali: šlo jim pouze o získání peněz z rozpočtu pro účely, které se ve ctné zemi nikdy z rozpočtu nefinancují. Přibývalo administrativních povinností a složení Rady postupně přešlo do formy, v níž nad 50 % členů přálo právě zmíněným

pokleslým účelům. Konstruktéři Rady z pochopitelných pohnutek dbali, aby bylo z kosmetických důvodů mezi členy několik známých vědců. Pro ilustraci tíživé situace budiž uvedeno, že jednu dobu byl předsedou Rady premiér vlády a jeho zástupkyní snad humanitně vzdělaná pracovnice. Jejich společným, tragickým rysem byla naprostá neznalost vědy ve formě, kterou tyto pozice bezpodmínečně vyžadují.

Je možné, že v poslední době svítla naděje na renesanci složení a činnosti Rady – kéž se zdaří. Z věcných důvodů by bylo dobré upravit její název. Netřeba se bát slova věda – označení Rada pro vědu (vlády ČR) by bylo výstižné. Vývoj a inovace jsou ve světě doménou jednotlivých průmyslových firem a nespočívají v rukou oficiálního tělesa s celostátní působností.

Pokud Radě předsedá člen vlády, měl by tomu věnovat dostatek času a energie. Náležitou váhu by Radě mohla vláda projevit pozitivní reakcí na její klíčová doporučení.

Velmi často je základní výzkum spjat s aplikací a výzkum aplikovaný stojí oběma nohama na výzkumu základním. Výzkum firemní je často spojen se zaváděním novot různého typu, s inovacemi. Dělá na mne iracionální dojem, má-li Rada, o níž hovoříme, v zemi typu ČR v názvu slovo inovace. Inovace jsou tak intimně spjaty s jednotlivými podniky, že žádná Rada nemůže situaci obsáhnout. Osudová chyba většiny našich firem je, že nemají pracovníka, který by s ohledem na firemní potřeby dělal výkonnou a účinnou spojku s výzkumem. Chyba, o níž je řeč, má více složek. Takový pracovník by měl dobře vědět, jak formulovat výzkumné potřeby firmy a kam tyto potřeby a požadavky směřovat. Mnoha firmám by se vyplatilo mít smluvní kontakt s konzultanty vhodného zaměření. Na toto téma, bylo nás z Akademie několik, jsme v devadesátých letech 20. století v mnoha firmách přednášeli. Přijímání jsme byli s porozuměním, někdy takřka s potleskem, čímž to ale, až na malé výjimky, skončilo. Příklad dobré výjimky představoval farmaceutický průmysl. Tato uspořádání jsou v rozvinutých zemích samozřejmostí a uplatňovala se za první republiky i u nás. Jsme u významného bodu. Stesky různých činitelů, že to či ono není předmětem zájmu základního výzkumu, je vinou nezájmu aplikované (tedy průmyslové) sféry, ta musí být schopna formulovat požadavky a přednést je na správné adrese. A právě to u nás zhusta chybí – což však není chyba základního výzkumu.

Jan Amos Komenský by se divil, co se nám za čtvrtstoletí podařilo. Všichni jsme věděli, že školství bylo za reálného socialismu neoslavné. V této souvislosti však nemám vůbec na mysli absurdní disciplíny, které

se vyskytovaly v osnovách. Pokud jde o nás, neuvěřitelné, co mám na mysli, se týká poklesu úrovně škol všech stupňů v posledních 25 letech. Toto tvrzení se zakládá na rozpravách s mnoha desítkami učitelů a frekventantů oněch škol. Není to důsledkem, že by byla státní moc zaujatá pouze proti školství, je to spjato s chladem a nevalným zájmem o kulturu a vzdělanost. Oficiální projevy bývají samozřejmě plné vlídnosti a porozumění, skutky však zhusta vyvolávají pohoršení. O tom všem se ví, hovoří a píše, avšak významné kroky k nápravě není vidět. Snad poslouží dvě informace ze života, jedna izraelská a jedna japonská.

V polovině minulého století, v době, kdy Izrael usiloval o přežití, bylo nutné zoufale šetřit. Všechny rozpočtové kapitoly byly drasticky redukovány, pouze dvě oblasti nebyly postiženy, školství a věda – dokonce dostaly přidáno. To hovoří za vše.

V sedmdesátých letech 20. století byla japonská vláda znepokojena nevalnou úrovní středního školství; příčina byla známa. Nejlepší nastupující absolventi vysokých škol dostávali v průmyslu výrazně více než ve školách. Vláda tuto potíž překonala prostě: rozhodla o zvýšení nástupních platů ve školství na úroveň, jež mírně převyšovala typické platy v průmyslu. Výrazný efekt se dostavil za několik málo let.

Přihlédneme-li k úrovni, znalostem a kvalifikaci nadpoloviční části našich ministrů školství, lze porozumět, proč šance na nápravu nejsou velké. Žal umocňuje víra některých, že jde o zdatné vysoké úředníky, což není pravda. Ještě horší je, když o jednom ze slabých řekne renomovaný politik, že jde o nejzdatnějšího polistopadového ministra školství.

Je neuvěřitelné, že vláda neuložila Akademii věd povinnost vést graduální a postgraduální studia se stejnými právy, jaká mají univerzity.

Počet vysokých škol v ČR je enormní a vybavení mnoha z nich se díky prostředkům z EU výrazně zlepšilo. Na kvalitu jejich učitelských sborů nelze usuzovat podle počtu docentů a profesorů. Mnozí z nich by ve vyspělejších zemích neobstáli. Sluší se dodat, že škola číslo jedna, Univerzita Karlova, je trapně podfinancována.

Jak z toho ven? Krátce řečeno, ČR nepatří mezi „země první jakostní skupiny“. Přejít z druhé do první skupiny je namáhavý a složitý a není ani krátkodobý. Navíc to není téma pro samotnou Akademii věd ČR, avšak Akademie by měla mít tíživost ujmout se iniciativy. Inspirace a návrhy by musely přijít od odborníků různého zaměření: od sociologů, právníků, psychologů až po přírodovědce a technology různého

zaměření. A rovněž by bylo nutné najít koordinátora majícího nevědění vlastnosti.

V otázce postavení ČR jako partnera EU (a nejen těchto zemí) vzpomeňme nadutost, jež provázela kontakty se zeměmi Visegrádské čtyřky. Po letech všichni vidí, jak neoprávněné to bylo. Snahy minulého a současného prezidenta o upevnování kontaktů s Ruskou federací a Čínou v poslední době jsou neobratné a nešťastné, takže veřejnost se k tomu nehlásí. Lidem vadí mj. to, co pokládají za nedůstojnou podlézavost vůči mocným.

V sociální politice stojí za povšimnutí, jak přibýlo lidí, kteří se probírají nádobami na všelijaký odpad.

K amatérizaci. Jako by u nás panovalo přesvědčení, že s rostoucí funkcí v politickém životě roste způsobilost zastávat vedoucí pozici jakéhokoli zaměření. Část nedostatečnosti, kterou ve více směrech vidíme, je způsobena tímto zvráceným pohledem. Zákon o veřejné službě se tvoří přes 10 let.

O úrovni části veřejné správy svědčí mj. to, že také v roce 2014 nebyla ČR schopna vyčerpat miliardy z peněz EU. Jistě nikdo nebude vinen a tím méně vystaven hrozbě snížení platu, třeba 10 % na rok, dva či tři.

K Václavu Havlovi. Mezi prvými ostudnými útočníky byli dva blízcí spolupracovníci bývalého prezidenta Václava Klause. Někteří lidé s ohledem na způsobilost obou soudili, že je správné to ignorovat s nadějí, že je jen otázkou času, kdy je V. Klaus okřikne. K tomu nedošlo, zato sám exprezident zaútočil před koncem roku 2014 tak neuvěřitelným a ubohým způsobem, že jej ze strany mnohých občanů stihlo upřímné opovržení. Byla by škoda nezmínit ostudné úsilí náměstka ministra zahraničí Petra Druláka, kterému vadí Havlův vztah k lidským právům s ohledem na možné narušení ekonomických vztahů (*pozn. red.: např. viz rozhovor v LN ze dne 30. 5. 2014*). Reakce normálního světa na sebe nedala dlouho čekat; jako jedna z ilustrací může posloužit naše starost o přijetí našeho premiéra při jeho návštěvě USA u příležitosti 25. výročí listopadu 1989.

K novým centrům. Již dnes mají některé dobré instituce potíže s obsazením laboratoří – když budou dělat profesionální nábor, situace se poněkudlepší. Avšak pomyslíme-li na ubytování hostů s rodinami, vyvolává to další vážné starosti. V budoucnosti nepřilíš vzdálené se tok peněz z EU zastaví. Odkud na provoz center ČR vezme?

K vzdělanosti. Obecná vzdělanost v ČR je nedostatečná. Pokud neučiníme výrazné kroky vpřed, nebudeme mít šanci na přechod mezi země první kategorie. Velké téma pro AV ČR i pro české vysoké školy. ■

RUDOLF ZAHRADNÍK

Usnesení XLV. zasedání Akademického sněmu AV ČR

XLV. zasedání akademického sněmu Akademie věd ČR, konané dne 16. prosince 2014 v Praze, přijímá následující usnesení:

I.

Akademický sněm

1. schvaluje Jednací a volební řád Akademického sněmu pro funkční období 2014–2018 podle předloženého návrhu;

2. ve smyslu § 6 odst. 2 schváleného Jednacího a volebního řádu Akademického sněmu ustavuje mandátovou komisi Akademického sněmu pro funkční období 2014–2018 ve složení:

PhDr. Miroslav Dobeš, Ph.D.

(Archeologický ústav AV ČR, Praha, v. v. i.)

prof. RNDr. Miroslav Hrabovský, DrSc.

(Fyzikální ústav AV ČR, v. v. i.)

Mgr. Jakub Hrubý, Ph.D. (Orientální ústav AV ČR, v. v. i.)

Ing. Pavel Jurák, CSc. (Ústav přístrojové techniky AV ČR, v. v. i.)

doc. RNDr. Michal Roth, CSc. (Ústav analytické chemie AV ČR, v. v. i.)

Ing. Zdeňka Sedláková, CSc.

(Ústav makromolekulární chemie AV ČR, v. v. i.)

JUDr. Lenka Vostrá, Ph.D.

(Akademická rada AV ČR, Ústav státu a práva AV ČR, v. v. i.)

tajemnice: Mgr. Renata Vičková (Kancelář Akademie věd ČR);

3. bere na vědomí, že mandátová komise zvolila svou předsedkyní JUDr. Lenku Vostrou, Ph.D., a místopředsedkyní Ing. Zdeňku Sedlákovou, CSc.

II.

Akademický sněm

1. schvaluje *Strategii AV21* Akademie věd České republiky podle předloženého návrhu s připomínkami;

2. ukládá Akademické radě AV ČR zajistit zveřejnění a uskutečňování schválené *Strategie AV21*.

III.

Akademický sněm ve smyslu čl. 14 písm. e) Stanov Akademie věd ČR schvaluje předloženou zprávu o činnosti Akademické rady AV ČR za období od XLIV. zasedání Akademického sněmu.

IV.

Akademický sněm

1. bere se souhlasem na vědomí předloženou zprávu o ekonomické situaci Akademie věd ČR a o očekávaných výsledcích jejího hospodaření v roce 2014;

2. ve smyslu čl. 14 písm. d) Stanov Akademie věd ČR předběžně schvaluje rozpočet Akademie věd ČR na rok 2015 a jeho rozpis na pracoviště podle předloženého návrhu s podmínkou, že se ukazatel celkových výdajů rozpočtové kapitoly Akademie věd ČR v rámci zákona o státním rozpočtu nebude lišit od údajů projednaných Akademickým sněmem o více než 7 %. Současně zmocňuje Akademickou radu AV ČR, aby po konečném schválení zákona o státním rozpočtu provedla nezbytná upřesnění jeho rozpisu na pracoviště a informovala o tom XLVI. zasedání Akademického sněmu;

3. v případě, že se ukazatel celkových výdajů rozpočtové kapitoly Akademie věd ČR v rámci zákona o státním rozpočtu změní o více než 7 % vůči výdajům projednaným na zasedání Akademického sněmu, ukládá Akademické radě AV ČR, aby zabezpečila hospodaření pracovišť AV ČR v prvních měsících roku 2015 v rozpočtovém provizoriu AV ČR odvozeném z projednaného návrhu rozpočtu a předložila nový návrh rozpočtu na rok 2015 a jeho rozpisu na pracoviště XLVI. zasedání Akademického sněmu;

4. souhlasí, aby Akademická rada AV ČR ve smyslu čl. 29 Stanov Akademie věd ČR schválila závěrečný účet rozpočtové kapitoly 361 – Akademie věd ČR za rok 2014 s tím, že tento dokument bude dodatečně předložen ke schválení XLVI. zasedání Akademického sněmu.

V.

Akademický sněm

1. schvaluje návrh Akademické rady AV ČR na ukončení činnosti Grantové agentury AV ČR a zrušení jejího statutu podle čl. 14 písm. m) a čl. 47 odst. 2 Stanov Akademie věd ČR;

2. ukládá Akademické radě AV ČR zajistit realizaci kroků směřujících k ukončení činnosti Grantové agentury AV ČR a zrušení jejího statutu podle předloženého návrhu.

VI.

Akademický sněm ve smyslu čl. 14 písm. c) Stanov Akademie věd ČR schvaluje úpravu Etického kodexu výzkumných pracovníků v Akademii věd České republiky podle předloženého návrhu.

VII.

Akademický sněm

1. nesouhlasí s úpravou čl. 11 Přílohy Stanov Akademie věd ČR podle návrhu předloženého doc. RNDr. Viktorem Žárským, CSc.;

2. doporučuje ředitelům pracovišť AV ČR, aby postup vydávání expertních posudků vytvořených jménem pracoviště a opatřených razítkem pracoviště prověřili a v případě potřeby upravili vnitřním předpisem.

VIII.

Akademický sněm

1. schvaluje předloženou zprávu odstupující Dozorčí komise Akademického sněmu za období od XLIV. do XLV. zasedání Akademického sněmu a vyslovuje jí poděkování za její práci ve funkčním období 2010–2014;

2. ukládá Akademické radě AV ČR, aby projednala připomínky a návrhy uvedené v předložené zprávě a přijala k nim příslušná opatření.

IX.

Akademický sněm zdůrazňuje, že pouze stabilní, výkonné a kvalitní výzkumné instituce mohou garantovat efektivní využití jak institucionálních, tak i účelových prostředků. Nepřiměřený důraz na účelové financování vede k fragmentaci výzkumu, k omezeným možnostem rozvoje výzkumných organizací a k nadměrné byrokratické zátěži výzkumných pracovníků. Akademický sněm naléhavě doporučuje, aby vláda České republiky tento dlouhodobý nepříznivý trend zvrátila a posílila institucionální financování výzkumných organizací.

X.

Akademický sněm zvolil podle čl. 14 písm. k) a čl. 20 odst. 1 Stanov Akademie věd ČR Dozorčí komisi Akademického sněmu pro funkční období 2014–2018 ve složení:

doc. RNDr. Jiří Gabriel, DrSc. (Mikrobiologický ústav AV ČR, v. v. i.)

prof. PhDr. Zdeněk Měřinský, CSc. (Masarykova univerzita)

PhDr. Petr Nejedlý (Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i.)

prof. RNDr. Tomáš Polívka, Ph.D.

(Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích)

Ing. Bohdan Schneider, CSc., DSc.

(Biotechnologický ústav AV ČR, v. v. i.)

prof. RNDr. Zdeněk Stuchlík, CSc. (Slezská univerzita v Opavě)

doc. Mgr. Jaroslav Šebek, Ph.D. (Historický ústav AV ČR, v. v. i.)

prof. Ing. Miroslav Tůma, CSc. (Ústav informatiky AV ČR, v. v. i.)

prof. RNDr. Milada Vávrová, CSc. (Vysoké učení technické v Brně)

V Praze 16. prosince 2014

Ověřili:

Ing. Karel Aim, CSc.,

předseda návrhové komise Akademického sněmu,

RNDr. Jan Šafanda, CSc.,

předsedající Akademického sněmu

Informace z 24. zasedání Akademické rady AV ČR

Akademická rada dne 2. prosince 2014:

Schválila

■ přílohy k Základním principům *Hodnocení výzkumné a odborné činnosti pracovišť AV ČR za léta 2010–2014* č. 5.1, 5.2, 6.1 a 7.1;

■ přidělení finančních prostředků podle návrhu předloženého Komisí Programu podpory perspektivních lidských zdrojů – Mzdové podpory postdoktorandů na pracovištích AV ČR;

■ přidělení dotace na řešení projektů regionální spolupráce podle návrhu předloženého Komisí pro regionální spolupráci krajů a ústavů AV ČR;

■ orientační program činnosti Akademické rady AV ČR na I. pololetí 2015.

Souhlasila

■ se změnou jednacího řádu Dozorčí rady Ústavu organické chemie a biochemie AV ČR, v. v. i.;

■ s vystoupením AV ČR z European Science Foundation k 31. prosinci 2015,

■ s výsledky výběrových řízení na zahraniční pracovní cesty pro rok 2015, projekty s tureckým TÜBITAK na období 2014–2016, ukončením přidělování dotací z výdajů na činnost AV ČR pracovištím AV ČR na podporu publikování formou Open Access k 31. prosinci 2014.

Jmenovala

■ RNDr. Jiřího Rákosníka, CSc., členem Dozorčí rady Ústavu organické chemie a biochemie AV ČR, v. v. i., s účinností od 4. prosince 2014 na pětileté funkční období, tj. do 3. prosince 2019;

■ Ing. Pavla Formáčka (Středisko společných činností AV ČR, v. v. i.) členem Majetkové komise AV ČR s účinností od 1. ledna 2015 na zbytek jejího funkčního období 2013–2017;

■ členy Koordinační rady hodnocení (KOR): prof. RNDr. Janu Musilovou, CSc., prof. Ing. Miloše Marka, DrSc., a doc. Mirjam Friedovou, Ph.D.

Doporučila předsedovi AV ČR, aby

■ na základě návrhu Rady Biotechnologického ústavu AV ČR, v. v. i., jmenoval doc. RNDr. Janu Pěkníkovou, CSc., do funkce ředitelky Biotechnologického ústavu AV ČR, v. v. i., na druhé pětileté funkční období s účinností od 14. ledna 2015 do 13. ledna 2020.

Vzala na vědomí

■ materiál k volbě členů Dozorčí komise Akademického sněmu AV ČR pro funkční období 2014–2018;

■ zprávu o výsledcích mimořádné kontroly v Mikrobiologickém ústavu AV ČR, v. v. i., Fyziológickém ústavu AV ČR, v. v. i., Fyzikálním ústavu AV ČR, v. v. i., a Středisku společných činností AV ČR, v. v. i.

Rada Ústavu státu a práva AV ČR, v. v. i., vyhlašuje v souladu se zákonem č. 283/1992 Sb., o Akademii věd ČR, ve znění zákona č. 420/2005 Sb. a Stanov AV ČR veřejné výběrové řízení na obsazení funkce ředitele/ředitelky pracoviště.

Požadavky:

- splnění zákonných podmínek, zejména podle ustanovení § 17 odst. 4–6 zákona č. 341/2005 Sb., o veřejných výzkumných institucích, v platném znění;
- vysokoškolské vzdělání v oboru právo, vědecká nebo vědeckopedagogická kvalifikace v oboru právo;
- významné výsledky tvůrčí vědecké činnosti;
- organizační schopnosti a zkušenosti s řízením v oblasti vědy a výzkumu;
- jazykové znalosti;
- morální bezúhonnost.

Příhlašku do výběrového řízení je třeba doručit v zalepené obálce označené nápisem „Výběrové řízení“ nejpozději do **26. února 2015 do 16:00 hod.** na adresu: Ústav státu a práva AV ČR, v. v. i., Národní 18, 116 00 Praha 1. Součástí příhlašky musí být strukturovaný životopis, doklady o dosaženém vzdělání a jazykové kvalifikaci, přehled o dosavadní profesní, publikační, pedagogické, přednáškové a jiné relevantní činnosti uchazeče a dále stručný popis hlavních cílů při řízení Ústavu státu a práva AV ČR, v. v. i.

Předpokládá se, že při případném osobním pohovoru před výběrovou komisí prokáže uchazeč znalost problematiky pracoviště a přednese podrobnější představu o záměrech, které by ve funkci chtěl realizovat.

Jubilejní rok AKADEMIE VĚD

Koncem tohoto měsíce, 23. ledna 2015, si Akademie věd ČR připomíná 125. výročí založení České akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění – své přímé předchůdkyně, která se v roce 1952 společně s dalšími dobovými vědeckými institucemi stala základem Československé akademie věd. Idea založení neuniverzitní výzkumné instituce v českých zemích ovšem sahá mnohem dále než pouze do roku 1890, kdy se jí podařilo realizovat.

Jan Evangelista Purkyně

Zpráva zemského výboru o jeho jednání s vládou o založení Akademie z 9. října 1888

Odhlédneme-li od efemérní *Společnosti neznámých učenců (Societas eruditorum incognitorum)*, která působila v letech 1746–1751 v Olomouci, nelze nezmínit činnost pražské *Královské české společnosti nauk*. Vznikla v roce 1773 jako soukromé sdružení vědců, laických badatelů a mecenášů zajímavých se nejen o vědu a poznání, nýbrž i obecně o osvícenské ideály. Ve svém působení tak odrážela především dobovou potřebu vzdělanců sdružovat se, vzájemně komunikovat, vzdělávat se, učeně polemizovat, vyměňovat si informace a především sdílet identické světonázorové hodnoty, jakož i pocit společenské exkluzivity.

O stupeň výše se představy o organizování české vědy dostaly až ve druhé polovině 19. století. Zabýval se jimi například první český resortní ministr (školství) ve vídeňské vládě Josef Jireček nebo již ve své době evropsky proslulý přírodovědec Jan Evangelista Purkyně, který svou vizi české akademie věd posléze představil v propracované podobě veřejnosti. Purkyňův projekt *Akademia* (otištěný v časopise *Živa* na počátku

šedesátých let 19. století) však narážel nejen na utopičnost, nepochopení a finanční náročnost, ale také na nezralost tehdejší české společnosti realizovat podobně velkolepý záměr. Češi tehdy pořád ještě představovali ryze selský národ bez početnější intelektuální i podnikatelské elity a vůbec bez středních, neřkuli vyšších vrstev. Hendikep národa bez kontinuální elity se ostatně v oblasti vyššího vzdělání projevil již na přelomu čtyřicátých a padesátých let 19. století; v revoluční atmosféře roku 1848 umožněné české přednášky na dosud výlučně německy profilované pražské univerzitě totiž rychle ztrácely své posluchače. Ukazovalo se, že pro rodilé Čechy, kteří absolvovali německojazyčná gymnázia apod., jsou české univerzitní přednášky příliš tvrdým oříškem. Velké části přednášených oborů chybělo nejen odpovídající české názvosloví, ale rovněž české učebnice a další studijní materiály. Do českého přednášení se nijak vehementně nehrnuli ani profesori, pro které byla příprava přednášek v češtině mnohdy jen další zátěž.

VŠECHNA FOTA: ARCHIV MÚA AV ČR

Situace se však rychle proměnila. Rozhodujícím faktorem se stala čechizace středního školství po obnovení ústavnosti, tedy v průběhu šedesátých a sedmdesátých let 19. století. V těchto nových podmínkách se čeští absolventi dožadovali po složení české maturity i studia na českojazyčné univerzitě. Požadavek zřízení české univerzity se tak stal důležitým bodem v programu (staro)českých politiků vedených Františkem L. Riegrem (1818–1903). Českým nacionalistům však nešlo jen o to jak vyjít vstříc českým studentům – budoucím voličům, mnohem důležitějším pro ně byl symptom emancipace od němčiny a v jistém slova smyslu i od německé vědy, dosud dominující v českých zemích. Národní univerzita s českým vyučovacím jazykem se stala důležitou distinkcí v boji za národní a jazykovou rovnoprávnost a její otevření v roce 1882 důležitým mezníkem v procesu formování moderního českého národa; a možná i jakousi opožděnou tečkou za tzv. národním obrozením. Je více než příhodné, že zpřístupnění nejvyššího vzdělání v mateřském jazyce spadá do stejné doby jako dostavění Národního divadla v roce 1881, respektive 1883. Národní univerzita a Národní divadlo se takřka současně staly cílovými milníky na dlouhé cestě utváření moderního českého národa.

Český nacionalismus se však splněním dvou velkých etap zdaleka nevyčerpal. Naopak – jeho obzorem se stalo plnohodnotné zrovnoprávnění češtiny a Čechů ve světě c. k. úřadů a soudů stejně jako nekonečící rivalita s českými Němci. Sílu a kvalitu českého národního uvědomění a snažení ve druhé polovině osmdesátých let 19. století naznačily přinejmenším dva faktory. Prvním byla výzva ke kritické sebereflexi

dosavadního snažení a dosažených výsledků, která v podobě známého článku Huberta G. Schauera *Naše dvě otázky* (1886) vzešla z Masarykova okolí. Schauerovo tázání se po kvalitě české národní emancipace přirozeně vyznělo jako kacířská otázka, zda vykonané vlastenecké úsilí za poslední půlstoletí stálo skutečně za to a zda nebylo lepší zůstat (stát se) raději Němci – tedy příslušníky velkého kulturního národa. Zatímco jedni Schauerovi a Masarykovi odpovídali vylučováním nepohodlných *filozofů národní samovraždy* z národa, jiní pozitivním snažením usilovali o další posilování a zkvalitňování české kultury a vědy, které se již rozhodně nemusely bát zániku (germanizace) a také se nemusely opírat o smyšlené berličky (například falešné *Rukopisy*).

Druhým faktorem bylo úsilí dosáhnout další, přinejmenším symbolické mety v životě národa obecně a české vědy zvláště. Stalo se jí znovunastolení staršího záměru ohledně zřízení české akademie věd. Plán z konce osmdesátých let 19. století představoval nejen určité symbolické vyrovnání se se starší Rakouskou akademií věd ve Vídni, ale rovněž hmatatelný počín ve vědě a vědeckém poznání – a to nejen českého. Ve srovnání s počátkem šedesátých let 19. století byl tehdy nejen dostatek tvůrců i „konzumentů“ národně vymezené vědy, ale existoval také střízlivý a promyšlený plán, jak by podobná instituce mohla vypadat a fungovat. V tomto kontextu bylo důležité, že se objevil movitý a zapálený mecenáš, který ideu prosadil a z velké části také zaplatil – celoživotní zakladatelské a budovatelské dílo architekta, stavitele a mecenáše Josefa Hlávky (1831–1908) tak v případě založení české akademie dosáhlo monumentálního završení.

Češi na přelomu 19. a 20. století představovali moderní evropský národ, který má nejen svůj spisovný jazyk, rozvinutou kulturu, členitou sociální strukturu (od dělnictva až po vlastenecké podnikatele), vlivné hospodářské instituce či politickou elitu včetně ministrů vídeňských vlád, ale také vlastní národní školství včetně univerzity a nyní i akademie věd, nad kterou převzal záštitu sám panovník. Nehledejme nic patetického v konstatování, že se zde setkáváme s pozoruhodným výsledkem zhruba půlstoletého snažení nevelkého etnika, které z národně nepřilíš uvědomělého společenství pogramotných sedláků vespole v moderní kulturní společnosti srovnatelné s národními společnostmi ostatní Evropy. Z atributů vyspělosti Čechům chyběl snad již jen vlastní stát a i to se brzy mělo změnit. Zmínit je však třeba též skutečnost, že to byl naopak právě habsburský stát, který Čechům přes všechny skutečné či domnělé ústrky či podceňování podobný vzestup umožnil.

Jan Josef Frič s Františkem Nušlem při budování hvězdárny v Ondřejově. V roce 1910 věnoval Antonín Wiehl 10 000 korun k založení fondu na podporu astronomického bádání, vykonávaného českými odborníky, zejména však k podpoře astronomické observatoře Žalov bratří Fričů.

← Arcivévoda Karel Ludvík hovoří jako protektor na slavnostním zahájení České akademie císaře Františka Josefa I. pro vědy, slovesnost a umění, 18. května 1891.

Spisovatelka, redaktorka a novinářka Eliška Krásnohorská (1847–1926), průkopnice ženského emancipačního hnutí, zakladatelka prvního českého ženského gymnázia *Minerva* v Praze, se stala v roce 1924 jako první žena řádnou členkou ČAVU, konkrétně její IV. třídy.

REPROFOTO: SVĚTOZOR II, ROČ. 25 (1981), Č. 28, S. 328

Příležitostná medaile ČAVU s portrétem císaře Františka Josefa I.

Hlávkova akademie z roku 1890 svoji starší sestru v podobě *Královské české společnosti nauk* zprvu příliš nepřekračovala. Jejím primárním cílem byla opět společná zasedání vědců (a umělců) dělící se nyní již do čtyř oborových tříd, vzájemné seznamování se s výsledky vědeckého bádání a hlavně – a v tom spočívá zřejmě její největší přínos – publikování těchto výsledků. Zapomenout nelze ani bohatou podporu vědců formou badatelských stipendií. Přestože se v akademii se zárodky budoucích moderních výzkumných ústavů (například Kancelář Slovníku jazyka českého z roku 1911 nebo rovněž Hlávkou založený, ale vedle akademie stojící Národohospodářský ústav) setkáváme již před I. světovou válkou, prosazoval se progresivní směr velmi pozvolna. Nijak výrazně jej neurýchlil ani vznik republiky v říjnu 1918, který zkrátil název instituce na Českou akademii věd a umění. Nejvýraznější změnou – a spíše

jen výjimečně využívanou – se stalo snad jen umožnění přijímat za členy akademie i ženy.

Akademie v meziválečném období působila anachronně a konzervativně a její reforma byla otázkou času. Volání po přeměně československé neuniverzitní vědy nahrávala i skutečnost, že vedle „staré“ akademie vzniklo množství samostatných výzkumných ústavů a pracovišť, které po roce 1918 vznikaly nejen jako instituce vědy a výzkumu, ale často též jako expertní instituce, jejichž služby, rady a expertizy využívala Československá republika. Lze jen litovat, že dlouho zvažovaná reforma a restrukturalizace akademie připadla až na dobu po komunistickém puči z února 1948. Ať tak či onak, stala se Československá akademie věd (1952) plnohodnotnou následovnicí České akademie věd a umění, která byla společně s Královskou společností nauk vložena do jejích základů. ■

LUBOŠ VELEK,

Masarykův ústav a Archiv AV ČR, v. v. i.

NOVÉ MENDELIANUM

Moravské zemské muzeum v Brně bylo vždy nositelem Mendelova badatelského odkazu, a to prostřednictvím bývalé vědecké akademie pro Moravu a Slezsko, tzv. Hospodářské společnosti (Ackerbaugesellschaft) a jejího Přírodovědného spolku (Naturforschender Verein). Jako druhou největší a nejstarší muzejní instituci jej založila Moravskoslezská hospodářská společnost, jejímž členem se roku 1854 stal i Gregor Johann Mendel (1822–1884). Zapojil se nejen do organizační práce ve většině sekcí společnosti, ale také do výzkumu. Byl tedy v přímém kontaktu s počátečním vývojem současného Moravského zemského muzea.

Všechna zasedání Hospodářské společnosti se konala v budově Biskupského dvora v místech historického zasedacího sálu Zemského muzea, tedy prostorách spojených s aktivní Mendelovou činností. Právě zde je proto situován projekt nového *Mendeliana* jako atraktivního světa genetiky.

Přitom i původní *Mendelianum*, jehož počátky spadají do šedesátých let 20. století a které souvisí s tzv. rehabilitací genetiky v tehdejší východní bloku po období lisenkismu a mičurinské biologie, vznikalo právě v prostorách prvního patra Biskupského dvora; posléze se přestěhovalo do kláštera augustiniánů na Starém Brně, kde působilo až do 31. prosince 2001, kdy bylo v důsledku restitucí církevního majetku nuceno toto místo po 36 letech úspěšné činnosti opustit.

Projekt nového *Mendeliana*, které je i návštěvnickým centrem, vychází z potřeby zázemí pro populárně-vědecké činnosti zaměřené na zájemce o vědu v oblasti biologie, genetiky a její historie. Odborný tým, který vytvořila skupina specialistů z brněnského regionu s vazbami na odborné kapacity v České republice i zahraničí, usiloval, aby vzniklo v historicky autentickém prostředí, které umožní pořádat doprovodné akce na podporu popularizace vědy a výzkumu a bude mladou generaci vybízet k výraznějšímu zapojení do atraktivního světa genetiky a souvisejícího výzkumu.

Projekt se realizoval na základě úspěšné žádosti („Mendelianum – atraktivní svět genetiky“) předložené v červnu 2010 Ministerstvu školství, mládeže a tělovýchovy.

V návštěvnickém centru se plánují tři základní integrované celky pro několik skupin zájemců: 1. od genu k funkci, 2. od teorie k praxi – využití získaných poznatků

a aktivní zapojení do laboratorní práce, 3. od Mendela k neaktuálnějšímu poznatku na úrovni Nobelových cen. Vytvoření nabídek několika tras umožňuje návštěvníkům zapojit vlastní kreativitu; mohou si takřka již vědu a výzkum doslova „osahat“ – ať již prostřednictvím 3D modelů replikace DNA a genové exprese či formou molekulárně-biologické i Mendelovy laboratoře. Jednotlivé (dále představené) části slouží k pochopení každodenního významu genetiky; návštěvník pozná, že taková exprese se uskutečňuje v jeho buňkách neustále a správná koordinace zajišťuje fungování organismu. Každý tak může lépe rozumět své biologické struktuře a životnímu rytmu. Součástí centra jsou i 3D modely replikace DNA a genové exprese, bezpochyby největší modely u nás a možná v celé Evropě, neboť společně s navazující částí modelu translace a ribozomu měří přes osm metrů na výšku.

Od genetického programu k jeho realizaci

Tato část expozice má vtáhnout návštěvníka do děje v buňce a provést ho cestou genové exprese. Snadněji tak pochopí pojmy a principy, které jsou základem pro představení současné vědy a výzkumu v molekulární biologii a genetice. Vysvětleny jsou zde pojmy chromozóm, gen, genetická informace, genetický kód, DNA, RNA, replikace, transkripce, proteom a mnohé další.

Z hlediska propojení historické a moderní části byl renovován barokní vstup z Biskupského dvora, jímž se vstoupí přímo do pomyslného jádra buňky. U vstupu je vysvětlena velikostní relace organismus (člověk)-orgán-tkáň-buňka a jádro. Jádro je v expozici zobrazeno jako 3D prostor obsahující molekuly DNA,

Přesný název společnosti, která založila Moravské zemské muzeum v Brně, zní C. k. Moravsko-slezská společnost pro podporu zemědělství, přírodních věd a vlastivědy v Brně.

Na snímku je areál Biskupského dvora.

Akce k výročí ČAVU

23. ledna 2015

Slavnostní zasedání 125 let českých akademií věd (a) umění

(Hlavní sál Valdštejnského paláce, Praha);
Slavnostní zahájení roku ČAVU 2015
(Anežský klášter, Praha)

4. března–19. července 2015

Výstava *Věda a technika. Dobrodružství, které vás bude bavit!*
(Národní technické muzeum, Praha)

8. března 2015

Videomapping
(Budova Akademie věd ČR na Národní třídě, Praha)

30. dubna–15. září 2015

Výstava *Botanické příběhy* s podtitulem *Svět rostlin – od poznání k využití*
(Průhonický zámek a Botanická zahrada, Chotobuz)

27.–29. května 2015

Mezinárodní konference *Mimouniverzitní vědecké instituce v letech 1890–2015*
(Budova Akademie věd ČR na Národní třídě, Praha; navazující dva dny Národní technické muzeum, Praha)

11. června–27. září 2015

Výstava *Smysl pro umění: umělecké ikony v České akademii věd a umění*
(Národní galerie, Salmovský palác, Praha)

17. září 2015–7. února 2016

Výstava *Věda – národ – dějiny*
(Národní muzeum, Praha)

30. září–31. října 2015

Cesty mohou být rozličné s podtitulem Výstavy současného výtvarného umění v ústavech Akademie věd
(Národní technická knihovna, Praha)

květen–říjen 2015

Putovní exteriérová výstava *Umění (a) vědy*
(Brno, Ostrava, Olomouc, Jihlava, Česká Budějovice, Praha)

8. prosince 2015

Závěrečný galavečer ČAVU 2015
(Forum Karlín, Praha)

kde dochází k jejich replikaci a translaci. Vše je zobrazeno ve 3D modelech ve velikostech proporčních k této místnosti.

Z jádra v přízemí se průhlednou zdviží vyjíždí stylizovaným jaderným pórem do prvního patra, kde je umístěn 3D model translace. Synchronně s pohybem výtahu se na velkoplošných obrazovkách rozvíjí 3D animace zobrazující DNA replikaci nebo procesy genové exprese, což návštěvníkům stoupajícím z jádra do cytoplazmy umožňuje dynamický pohled. Jde o kombinaci efektního zážitku s poučením o základních procesech molekulární genetiky.

K Mendelově historické laboratoři procházejí návštěvníci bývalou zasedací místností přírodovědné Hospodářské společnosti, které byl G. J. Mendel celoživotním členem a z níž vzešel také Přírodopisný spolek. Právě zde pravidelně zasedal výbor Hospodářské společnosti za Mendelovy účasti, respektive mnohokrát za jeho vedení. Pod krásným malovaným stropem starým přes čtyři století se za přispění Mendela a jeho kolegů, z nichž někteří ještě o něco dříve založili Zemské muzeum, formovaly základy moderní vědy.

V původních restaurovaných vitrínách jsou nejstarší části jednotlivých sekcí muzejních sbírek, které zde mohl G. J. Mendel vidět tak, jako je uvidí i současný návštěvník. Hospodářská společnost

vykazovala maximum různorodosti na nejmenším prostoru, protože slučovala přírodovědné i humanitní spolky. G. J. Mendel se přirozeně mohl jako fyzik vzděláním a způsobem myšlení seznamovat v Hospodářské společnosti s botaniky, zahradníky, dalšími přírodovědci a odborníky, kteří usilovali o využití nejnovějších poznatků v zemědělské a hospodářské praxi i k růstu obecné vzdělanosti obyvatelstva. Tato část expozice chce představit G. J. Mendela jako reálnou postavu v roli objevitele a učitele, který zve do myšlenkového světa, jenž bude později nazván genetikou. Hosté si mohou například vyzkoušet umělé opylení hrachových květů na zvětšených modelech a pro další informace lze využít velkoplošnou dotykovou obrazovku nabízející programy, jako jsou například *Mendelovo Brno*, *Hospodářská společnost a její Přírodopisný spolek*, *Mendelův objev*, *Mendelova další vědecká činnost* a *Mendel v kontextu světové vědy*.

Když získají základní poznatky v předchozích částech centra, přesunou se návštěvníci do molekulárně-biologické laboratoře, která vytváří reálné výzkumné prostředí. Na základě zkušeností byly zvoleny přístroje, které slouží k vysoké názornosti metod a současně je může sdílet větší počet lidí.

Dalším bodem expozice je představení práce ve sterilních podmínkách, což je pro molekulární biologii klíčové hlavně z hlediska kontaminace vzorků. Součástí této „vědecké laboratoře“ je proto reálný laminární box. Návštěvníci si mohou zkusit namíchat například směs na PCR (polymerázovou řetězovou reakci). Pro kompletní metodického postupu je zde pořízen jednoduchý PCR cykler, do něhož si zájemci umístí připravené zkumavky a seznámí se s průběhem reakce, jejím výsledkem a odpovídající interpretací. Vzorové výsledky PCR reakce s moderními aplikacemi RT-PCR a PCR Arrays jsou integrální součástí expozice centra.

V druhé části laboratoře je k dispozici vybavení k mikroskopování sestávající z konvenčního mikroskopu (hodnocení mikroskopických skel) a stereoskopického mikroskopu (hodnocení 3D objektů). Oba přístroje jsou propojeny kamerovým systémem s dataprojekcí,

což umožňuje názornou demonstraci jevů, jejich popis a také sdílení poznání s dalšími návštěvníky. K mikroskopu jsou připraveny vzorky tkání a buněk zpracované různými typy barvení. Ve stereoskopickém mikroskopu se lze seznámit s některými genetickými modely (ve fixované podobě) – například kvasinkami, hlísticí *C. elegans*, drosofilou, ale také savčími embryi (genetické řízení embryonálního vývoje) a mnohými dalšími preparáty získávanými na základě spolupráce s výzkumnými laboratořemi.

Pro potřeby návštěvníckého centra se používají nezávadné náhražky chemikálií, například různě barvená voda. Reálné demonstrace molekulárně-biologických metod jsou předváděny v rámci plánovaných populárně-vědeckých akcí. Dalším prvkem je interaktivní počítačová technika, která umožní skládání molekul DNA a RNA. Velká obrazovka (touch screen) umožňuje činnost sledovat více návštěvníkům. Dostupné jsou i tvůrčí hry formou puzzle, tedy skládání DNA a RNA genetických písmen na principu komplementarity a včleňování organel do modelu buňky. Dalším interaktivním modelem je „sekvenovací koutek“ neboli čtení pořadí nukleotidů jednak prostřednictvím počítačového programu nebo pomocí plastových modelů nukleotidů s „fluorescenční značkou“ a modifikovaných (stop) nukleotidů. Na modelu si lze ověřit pochopení principu komplementarity a jeho využití.

Historie a moderní věda

V prostorách Historického sálu se představují objevy významných osobností vědy a výzkumu z Brna a jihomoravského regionu. Při přednáškách a dalších akcích, jako jsou například pravidelné konference *Mendel Forum* (viz také *AB 12/2006*), poskytuje Historický sál autentické prostředí k diskusi s osobnostmi a mělo by demonstrovat důležitost komunikace pro vědu a také propojení teorie s praxí. Proto je koncepce sálu upravena s ohledem na možnost přestavby konferenční místnosti v rozsáhlou laboratoř. Využívána bude pro populárně-vědecké akce s praktickými ukázkami laboratorních technik, jaké již členové řešitelského týmu opakovaně uspořádali v Dietrichsteinském paláci (například *Odpoledne s DNA* v dubnu 2008 s průměrným počtem 150 účastníků). I tyto zkušenosti poukázaly na nutnost, aby návštěvnícké centrum umožnilo organizaci akcí většího rozsahu. Mimo to se budou v sále promítat filmy (například *Mendel v černé skříňce*, ČT 2010) nebo konat virtuální procházky laboratořemi – záznamy z reálné laboratorní činnosti získané od spolupracujících institucí.

VŠECHNA FOTA: ARCHIV MORAVSKÉHO ZEMSKÉHO MUZEA

Z Historického sálu lze v létě vstoupit na přilehlou terasu s Mendelovými pokusnými rostlinami. V prosklené části přivítá návštěvníky známý portrét G. J. Mendela s fuchsíi v ruce. Z terasy se nabízí výhled do Biskupského dvora, jehož součástí je i kaple (v letech 1306–1588 patřila k brněnské kapitule) s unikátními malbami s figurálními výjevy ve věži.

V závěru prohlídkové trasy centra doprovází návštěvníky na schodiště z Historického sálu zpět na Biskupský dvůr tři genetické příběhy prezentované na pozadí objevů oceněných Nobelovými cenami za fyziologii a medicínu. Přestože je Mendelův objev z šedesátých let 19. století bezesporu epochální, Nobelovu cenu nemohl získat. Ta se totiž uděluje až od roku 1901 a kandidáta nelze nominovat posmrtně. Na Mendelův odkaz však mnozí nobelovští laureáti navazují a hrdě se k němu hlásí. Právě proto jsou zde vystaveny fotografie s věnováním významných nobelistů a spojené s jejich návštěvou *Mendeliana*. ■

JIŘÍ SEKERÁK a EVA MATALOVÁ,
Moravské zemské muzeum,
MICHAL V. ŠIMŮNEK,
Kabinet dějin vědy ÚSD AV ČR, v. v. i.

Autentické prostředí Historického sálu

Výjezd stylizovaným jaderným pórem do prvního patra

3D modely v nové expozici

NACIONALISMUS a KOSMOPOLITISMUS v avantgardě a modernismu

Ústav dějin umění AV ČR uspořádal v pražském Akademickém konferenčním centru mezinárodní workshop Nationalism and Cosmopolitanism in Avant-Garde and Modernism: The Impact of WWI. Setkání ve dnech 27.–28. listopadu 2014 navázalo na sympozium The European Artistic Avant-Garde c. 1910–1930: Formations, Networks and Transnational Strategies, které se konalo v roce 2013 ve Stockholmu.

FOTO: VLADO BOHDAN, ARCHIV ÚDU AV ČR

Ředitel Ústavu dějin umění AV ČR Vojtěch Lahoda

Aktéři workshopu sledovali a kriticky interpretovali konflikty mezi národními, transnacionálními a kosmopolitními ideami obsaženými v modernismu a avantgardě krátce před vypuknutím první světové války, během války a po jejím konci. Přestože lze nacionalistický boj za nezávislost evropských národů, které byly součástí větších správních celků, sledovat s různou intenzitou od 19. století, jeho dovršení nastalo právě až na konci první světové války. Tato skutečnost se významně odrazila mj. i v podobě tehdejšího výtvarného umění, na které se workshop koncentroval.

Na sympoziu vystoupily kromě českých zástupců téměř dvě desítky významných zahraničních badatelů ze Spojených států amerických a Evropy. Jednotlivé příspěvky se zaměřily na problematiku národního, nadnárodního a kosmopolitního – zejména, i když nikoli výhradně – umění střední a východní Evropy, Skandinávie a Pobaltí. Klíčové otázky představovaly změny, které do programového úsilí modernismu a avantgardy vnesl překotný politický vývoj. Umělci se na něm často přímo podíleli a reflektovali

Jeden ze zahraničních hostů workshopu Steven Mansbach z University of Maryland je autorem knihy o moderním umění ve východní Evropě.

FOTO: PETR ŽINKE, ARCHIV ÚDU AV ČR

jej ve svých dílech. Vzhledem k tematickému zaměření workshopu bylo podnětné sledovat, že u mnoha „lokálních“ uměleckých hnutí či individuálních tvůrců nelze jednoznačně rozhodnout, zda byly jejich aktivity čistě národní, mezinárodní, případně kosmopolitní. Většinou se u nich – a platí to i u některých dřívějších směrů konce 19. století – objevovalo obojí: jak určitý nacionalistický, tak univerzální rozměr. Je přirozeně důležité popsat jeho charakter i míru, což se jednotlivým vystupujícím přesvědčivě dařilo.

Jde-li o konkrétní umělecké směry, diskutovala se vzhledem k časovému vymezení workshopu nejčastěji problematika expresionismu, kubismu a konstruktivismu. Velký teritoriální záběr konference

umožnil srovnávat jednotlivé umělecké výkony (český modernismus přitom rozhodně z hlediska kvality a aktuálnosti nijak neztrácel, ba naopak) i obecnější přístupy a strategie, které umělci aplikovali a jež se přes určitou prvotní podobnost často diametrálně odlišovaly.

Pro domácí publikum byly přínosné nejen samotné referáty, ale také možnost se osobně setkat s respektovanými evropskými odborníky (jedním z nejvýznamnějších byl prof. Steven Mansbach z University of Maryland, autor průkopnické knihy *Modern Art in Eastern Europe: From the Baltic to the Balkans, ca. 1890–1939*). Pozitivní zprávou je chystané publikování jednotlivých příspěvků, jakož i rozhodnutí účastníků v zahájené iniciativě pravidelných setkání o klíčových a dosud ne zcela prozkoumaných otázkách modernismu a avantgardy pokračovat dalším workshopem v některé z participujících zahraničních institucí. ■

TOMÁŠ WINTER,
Ústav dějin umění AV ČR,
v. v. i.

Výročí KONSTANTINA JIREČKA v Sofii

ZDROJ: WIKIMEDIA COMMONS, JAN VILÍMEK

Ve velkém sále centrální budovy Bulharské akademie věd v Sofii se 11. listopadu 2014 uskutečnila vědecká konference Konstantin Jireček: istorik, dáržavnik, obštestvenik, memoarist (Konstantin Jireček: historik, politik, veřejný činitel, memoárista), věnovaná 160. výročí jeho narození. Jednodenní zasedání připravily sofijské instituce Institut za istoričeski izsledvanija BAN, Nov bālgarski universitet a Sājuz na učenite v Bālgarija a zúčastnili se ho i badatelé z Akademie věd ČR.

Po zahájení sympozia přednesla referát Jordanka Geševa (Historický ústav BAV, Sofia), která se věnovala osobnosti K. Jirečka a bulharskému knižnímu spolku v letech 1879–1884. Příspěvek Lubomíry Havlíkové (Slovanský ústav AV ČR) se zaměřil na přínos K. Jirečka a jeho vědecké rodiny, reprezentované Josefem a Hermenegildem Jirečkovými, evropské medievistické balkanistice a byzantologii. Lizbet Ljubenova (Historický ústav BAV, Sofia) navázala vystoupením, v němž se zabývala kontakty K. Jirečka s bulharským duchovenstvem. Rumen Genov (Nová bulharská univerzita, Sofia) se posléze věnoval vztahům mezi K. Jirečkem a bulharskými politickými stranami. Dopolední zasedání uzavřela Teodoricka Gotovska (Historický ústav BAV, Sofia) příspěvkem o formování osobnosti K. Jirečka jako obrozence a bulharofila.

V odpoledním bloku zazněl referát o daru bankéře Ivana Kovačeva archivu K. Jirečka, a to konkrétně na výkup cenných dokumentů a popularizaci, který přednesla Cvetana Veličkova (Vědecký archiv BAV, Sofia). Nikolaj Poppetrov (Historický ústav BAV, Sofia) se věnoval významu deníku K. Jirečka jako historického a imagologického pramene, Pavel Zeman (Filozofická fakulta MU, Brno) vědeckému výzkumu osobnosti K. Jirečka a jeho díla v Čechách. V závěru oficiální části konference zazněl příspěvek Aleksandry Trifonové (Nová bulharská univerzita, Sofia), která hovořila o rozvoji české slavistiky na začátku 20. století a věnovala se pracím prof. Jaroslava Bidla, nástupce K. Jirečka na Karlově univerzitě v Praze, zatímco ředitel hostitelské instituce Ilja Iliev (Historický ústav BAV, Sofia) seznámil přítomné s působením K. Jirečka mimo hranice Bulharska.

Po skončení konference se jejím účastníkům a hostům představil film *Srešty s Ireček (Setkání s Jirečkem)* scenáristů a režisérů Juli Stojanova († 2011) a Asena Vladimirova, který byl příjemnou tečkou za slavnostním zasedáním v Sofii. ■

LUBOMÍRA HAVLÍKOVÁ,
Slovanský ústav AV ČR, v. v. i.

FOTO: WIKIMEDIA COMMONS, VAMPIPI

Sídlo Bulharské akademie věd (Bālgarska akademija na naukite – BAN) v Sofii

ASIJŠTÍ TYGŘI a VĚDA

Člověk trpí méněcenností ve vztahu k mocným zvířatům, která ho předstihují silou a rychlostí. Dokladem toho je i paleolitická soška, na které je zobrazen lví hlava s lidským tělem. Pokrok představují egyptské sfingy, kde z obrazu člověka zůstává alespoň hlava, sídlo jeho svébytnosti. Nejrůznější zvířecí motivy, jako chiméry, se podařilo pomíchat až Řekům. Tak jako v Evropě kraloval lev a orel, na Dálném východě – zvláště v posledním století – nastoupil tygr coby představitel útočnosti a vítězství. Příkladem uveďme japonského císařského generála, který pronikl Malajskem, a byl proto vzýván jako malajský tygr, než bídně zhylnul při americké invazi na jednom z tichomořských atolů.

Lov na tygry byl výsadou privilegovaných a mocných.

Do Evropy se tygří kult dostal zásluhou britských kolonizátorů, kteří se s těmito šelmami setkali v Indii. Tam působilí Britové získávali často vysoké a výnosné funkce, které jim mj. umožňovaly lovit tygry. Důležitou složkou takového lovu byl slon s bezpečnostní ohrádkou na hřbetě, z níž šlo bez rizika šelmu odstřelit. Když se lovec netrefil, měl samozřejmě ke své ochraně profesionální střelce, kteří zasáhli místo něho. Představte si skotského horala, který to v Indii dotáhl do vyšší pozice. Když si takto vyrazil na lov tygrů, byl to pro něj asi největší životní zážitek.

ILLUSTRACE Z LONDON NEWS OF APRIL 1, 1876

Imperiální Británie za panování indické císařovny Viktorie tak dovezla kult tygra na starý kontinent. Není překvapením, že se přiučila i Třetí říše. Když mi bylo devět let, vyslechl jsem otcův rozhovor s jeho kolegou o tom, co hlásili z Kroměříže – oba se smáli tomu, že tygr zařval. Vůbec jsem nevěděl, o co jde. Až později mi otec vysvětlil, že zmodernizované sovětské tanky řady T úspěšně likvidovaly nacistické tygry.

Dramatický ekonomický růst nastartovaný zvláště v Číně nastolil otázku, jak se takový ekonomický tygr bude vyrovnávat s potřebou vědy. Podle zjednodušeného scénáře nastartuje přebytek finančních prostředků i nebyvalý rozmach vědy.

Nemám přístup ke statistickým datům, ale měl jsem příležitost navštívit pracoviště nově vzniklého kampusu v Thaipei, hlavním městě Taiwanu. Setkal jsem se tam s výbornými vědci, kteří se na západě, hlavně v USA, podíleli na předních pracích, ale nedověděl jsem se skoro nic o jejich dalších úmyslech. Jejich ná-

sledující aktivity vypadly z mého hledáčku. Kontinentální Čína se také snaží udělat krok vpřed. Výzkum alespoň ve virologii se soustřeďuje na infekce, které Čínu pálí a z Číny pocházejí, jako jsou některé kmeny chřipky a nové, hospodářsky významné retroviróvé infekce v ptačích chovech. Charakteristickým rysem současné čínské produkce je zavádění efektivních sekvenčních procedur a jejich aplikace na již zmíněné oblasti. Z hlediska interpretace a zacílení výzkumu na obecně závažné problémy ještě Čínu čeká delší cesta.

Jak víme, o tygří skok se pokusili i v Singapuru, kde založili ústav pro výzkum onkogenů. Ze zahraničních kapacit získali mj. Davida Lana, který si ale zachoval své místo i ve Skotsku. S novým poznáním stovek ženoucích („driver“) genů uplatňujících se v onkogenezi budou asi singapurští muset silně upravit svůj program.

Vědecky nejzajímavější východoasijskou zemí je Japonsko. Prošlo rozumně stadiem tygřího skoku, vyhlášeném na mezinárodním virologickém kongresu

v Sendai. Jak mohu dosvědčit, tehdy na tiskových konferencích proklamovali, že ve virologii předstihnou Spojené státy. Po nějaké době přišlo zmoudření spočívající v systematickém a hloubkovém bádání, které přineslo nové pohledy na fungování a regulaci viru HTLV odpovědného za vznik leukemie dospělých T buněk u lidí, na interakci HIV s buňkami, šíření endogenních retrovirů nebo integraci Borna viru, jenž patří mezi čistě RNA viry, do genomu hostitele.

Současnou situaci v kontinentální Číně přímo neznám. Byl jsem tam jednou za vlády Mao Ce-tunga a už mě to tam netáhne, i když západní kolegové do Číny rádi jezdí; mám něco zpráv od nich, ale to nestačí.

Mnoho faktického se ale o východoasijských tygřích skocích ve vědě nenapsalo. Alexandr zvaný Veliký kdysi oznámil Spartánům, že je králem, a dostal lakonickou odpověď: „Když chceš být králem, tak buď králem.“ Podobné je to nyní: „Když chceš být tygrem, tak jím buď.“

Rozvážně a kriticky se k asijským tygřím skokům postavil snad jen David Baltimore, který zastával prezidentské povinnosti na třech nejprestižnějších amerických institucích a učinil několik zásadních objevů. Za jeden z nich získal Nobelovu cenu. Upozornil, že chtít se okamžitě stát excelentním je podivné počínání, neboť vytvořit si excelentní postavení vyžaduje čas, soustředění zdrojů a utváření kreativního mikroprostředí favorizujícího nadějný – ať velký nebo malý – záměr. Důležité též je, aby koncentrace vědců v daném rozvíjejícím se oboru dosáhla kritického množství

a navíc zůstala respektována akademická svoboda. Baltimore se přimlouvá i za rozšíření definitivních pozic (tenures) umožňujících jednotlivým vědcům sledovat dlouhodobě vlastní individuální program a atrahovat spolupracovníky.

Podle novějších zpráv se kontinentální Čína poučuje z japonské zkušenosti. Dovází kvalitní zahraniční vědce, podporuje kreativitu a otevírá cesty k definitivním pozicím. Na výsledky je nutno počkat, ale ve virologii již významněji přispívá ke studiu kmenů viru chřipky a ptačích retrovirů získaných obzvláště z východoasijské oblasti. Nedořešeným problémem zůstává špatná až zkorumpovaná organizace vědy, obzvláště takzvaných velkých projektů, které neprocházejí zasvěcenou a nezávislou oponenturou, způsob výchovy zaměřený dosud na memorování a ne invenčnost a dále korupce ve vzdělávání i vědě. Zřetelně tak nejsou naplněny Baltimorovy požadavky, které jsou předpokladem pro vynikající vědu. Jaká je situace v Evropě, zvláště v Evropské unii, přenechávám další diskusi.

Tygři se sice nikde v evropské přírodě nevyskytují, ale kdysi v pleistocénu jsme tu měli tygra šavlozubého. Zda a jak jeho dědictví ovlivňuje vědu na našem kontinentě, je tématem riskantním, jehož se jistě s radostí ujme některý z představitelů našich významných vědeckých institucí.

JAN SVOBODA,

Ústav molekulární genetiky AV ČR, v. v. i.

Memorandum o spolupráci AV ČR a České televize

Předseda Akademie věd ČR prof. Jiří Drahoš a generální ředitel České televize Ing. Petr Dvořák podepsali 3. prosince 2014 *Memorandum o vzájemné podpoře a spolupráci*. V dokumentu se mj. uvádí, že jeho účelem je rozvíjet vzdělávací programy s využitím nejnovějších vědeckých řešení a informačních technologií, které se v AV ČR implementují. Ustavení všestranných vazeb mezi AV ČR a ČT podpoří rozvoj tzv. vědomostní společnosti a rovněž napomůže výchově kvalifikovaných odborníků ve sféře popularizace a propagace. Na základě memoranda budou obě instituce rozvíjet spolupráci především v oblasti zpravodajských, publicistických

FOTO: STANISLAVA KYSELOVÁ, AB

a vzdělávacích pořadů, a to k prospěchu české kultury, vědy a výzkumu.

red

JAN KVĚT (1896–1965)

Před padesáti lety zemřel akademik Jan Květ, nositel Řádu práce (1961) a stříbrné čestné plakety Československé akademie věd „Za zásluhy o vědu a lidstvo“ (1962), profesor Univerzity Karlovy a dlouholetý vedoucí katedry dějin umění.

Jan Květ se narodil 8. května 1896 v Jindřichově Hradci jako druhé dítě soudce a pozdějšího rady vrchního zemského soudu Jana Květa a jeho manželky Jindřišky, rozené Randové. První dva ročníky obecné školy navštěvoval v Táboře, než se s rodiči přestěhoval do Prahy. Zkoušku dospělosti složil na klasickém gymnáziu v Žitné ulici, kde byl v primě žákem Aloise Jiráska. V letech 1915–1921 studoval dějepis, zeměpis a dějiny výtvarných umění na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy a byl zde 19. prosince 1921 po obhájení disertační práce *Německá říše a války proti husitům ve dvacátých letech XV. století* a složení rigorózních zkoušek promován na doktora filozofie v oboru dějin všeobecných a dějin umění. Zároveň se stal z podnětu Josefa Šusty od roku 1919 asistentem historického semináře.

Když získal stipendium francouzské vlády, využil je ke studiu dějin umění na Sorbonně a École du Louvre ve školním roce 1922–1923. Hojně navštěvoval mj. rukopisné sbírky pařížských knihoven, především Bibliothèque Nationale, protože jej tehdy zaujalo téma umělecké výzdoby středověkých rukopisů, jemuž zůstal věrný i v následujících letech.

Po návratu z Francie nastoupil od 1. září 1923 jako asistent do historicko-archeologického oddělení Národního muzea, kde působil až do podzimu roku 1945 (od května do září 1945 jako jeho vedoucí, respektive vrchní zemský muzejní rada) s výjimkou krátkého období let 1940–1942, kdy se stal správcem národopisného oddělení muzea v letohrádku Kinských a podílel se zásadním způsobem na jeho reorganizaci. Podle svých slov byl touto funkcí pověřen proti své vůli a po dvou letech jí byl zproštěn kvůli dřívějšímu členství v zednářské lóži „Pravda vítězí“. Paralelně s prací v muzeu přednášel jako soukromý docent (habilitoval se 20. ledna 1932) dějiny umění na Karlově univerzitě, kde byl jmenován rozhodnutím prezidenta republiky z 29. dubna 1946 řádným profesorem s účinností od 1. října 1945. Mezi léty 1950–1964 zastával funkci vedoucího katedry dějin umění. Od roku 1935 přednášel dějiny umění a dějiny knižní malby také na Státní archivní škole a dějiny umění v kurzech pro učitele měšťanských škol.

Jak bylo zmíněno, J. Květ se na počátku vědecké dráhy soustředil především na tematiku středověké knižní výzdoby, čehož nejhmotatelnějším výsledkem jsou dvě rozsáhlé monografie: *Italské vlivy na pozdně románskou*

knižní malbu v Čechách (1927) a *Iluminované rukopisy královny Rejčky* (1931); druhou jmenovanou předložil jako habilitační práci. Mimo to publikoval studie a články v odborných periodikách. V jeho bibliografii bychom však našli též práce o nástěnné nebo deskové malbě a jako muzejník věnoval pozornost i uměleckým řemeslům a drobné plastice od pravěku přes antiku a středověk až po současnost. Po smrti Vojtěcha Birnbauma byl nucen rozšířit tematický kruh přednášek o dějiny architektury, což zúročil ve studii *Síňový prostor v chrámové architektuře doby románské a gotické* (1940) a publikaci *Praha románská* (1948), vydané spolu s Václavem Menclm. Ve čtyřicátých letech se zabýval také českým malířstvím 19. a 20. století v drobných biografických studiích, úvodech ke katalogům výstav i monografiích, jako byly *Má vlast. Česká krajina v díle našich malířů* (1940), *Max Švabinský, krajinář* (1948) nebo *Dílo Aloise Jiráska v české ilustraci* (1953).

Kromě muzeálního a pedagogického působení byl činný i ve vědeckých organizacích; jeho jméno najdeme mezi členy Komise pro obnovu Karolina (1935), Československého národního výboru pro dějiny umění (1938, zde byl i tajemníkem), výboru Společnosti Národního muzea (1945), PEN klubu (1946), SVU Mánes, Klubu za starou Prahu, Matice české (též člen kuratoria) a především řady komisí působících při České akademii věd a umění – Archeologické komise (od roku 1932, místopředsedou 1946–1952), Komise pro vědecký výzkum, soupis, zpracování a vydávání českých památek hmotné i duchovní kultury (1941) a po krátký čas (v roce 1952) Komise historické a Komise pro studium staročeské bible. Byl též dlouholetým redaktorem historické řady *Památek archeologických* vydávaných ČAVU. V roce 1946 se dočkal zvolení mimořádným členem ČAVU a Královské české společnosti nauk a o šest let později při ustavení ČSAV byl zároveň zvolen jejím členem-korespondentem a od roku 1960 akademikem. V období let 1957–1961 zastával funkci předsedy VI. historické sekce ČSAV a člena prezidia ČSAV, od roku následujícího předsedal Ústřední komisi státní památkové péče, než byl v roce 1961 nucen ze zdravotních důvodů požádat o zproštění z funkce. Jan Květ zemřel 14. července 1965. ■

JAN CHODĚJOVSKÝ,
Masarykův ústav a Archiv AV ČR, v. v. i.

NOVÁ VIZE pro VĚDU a VÝZKUM v EVROPSKÉ KOMISI

Dne 1. listopadu 2014 se ujala funkce nová Evropská komise pod vedením bývalého lucemburského premiéra Jean-Claude Junckera. Portfolio komisaře pro výzkum, vědu a inovace nyní obsadil portugalský bankéř a politik Carlos Moedas. Digitální agendu, která s VaVal souvisí, převzal komisař pro digitální ekonomiku a společnost Günther Oettinger.

Mezi hlavní úkoly nového komisaře pro VaVal patří dohled nad evropskými výzkumnými programy (*Horizont 2020*). C. Moedas zaštití mezinárodní excelenci evropského výzkumu a vědy, růst výzkumných kapacit a rozšíření inovativních procesů v členských státech. Jeho povinností bude i posouzení a případně přehodnocení efektivitu výzkumu financovaného z evropských fondů. Komisař přispěje k důslednějšímu využití vědeckých poznatků, aby se návrhy a činnost EK zakládaly na spolehlivých vědeckých důkazech a přispěly k agendě zaměstnanosti a růstu. Neméně důležité bude povzbudit soukromý sektor k výraznějším investicím do výzkumu, který tak bude schopen reagovat na společenské problémy a přispěje k tvorbě kvalifikovaných pracovních pozic.

C. Moedas se během slyšení před Evropským parlamentem vyjádřil ke klíčové roli, kterou má podpora výzkumu, vědy a inovací v Evropě pro vytvoření udržitelného a dynamického evropského hospodářství založeného na znalostech a kreativitě. Zdůraznil i nutnost sladit své působení s prací ostatních komisařů a s prioritami, jež stanovil předseda Jean-Claude Juncker.

Moedasovy priority se týkají především prosazení lepších rámcových podmínek; dobudování Evropského výzkumného prostoru; zkvalitnění koordinace politik a rozšiřování účasti; posílení výzkumných kapacit a inovačních strategií; usnadnění investic do vzdělávání či součinnost s čerpáním evropských strukturálních a investičních fondů na vnitrostátní i regionální úrovni. Dále uvažuje o nových návrzích zaměřených na inovativní financování malých a středních podniků, zvyšování výrobního potenciálu Evropy, energetické účinnosti a konkurenceschopné nízkouhlíkové energetiky, a to zvláště energie z obnovitelných zdrojů. Jedním z prvních by měl být návrh na zahájení iniciativy *Science Meets Parliament* pro posílení spolupráce s národními parlamenty.

Ohledně digitální agendy chce komisař Günther Oettinger (v minulém funkčním období byl komisařem pro energetiku) přispět k budování jednotného digitálního trhu, jenž by podpořil přeshraniční elektronický obchod a posílil hospodářský růst až o 250 miliard eur.

G. Oettinger bude činný v projektovém týmu pod vedením místopředsedy EK pro jednotný digitální trh,

Estonce Andrus Ansipa. Společně chtějí připravit legislativní kroky ke zmenšení rozdílů mezi jednotlivými členskými státy EU v oblasti regulace telekomunikací, správy rádiového spektra či uplatňování hospodářské soutěže. G. Oettinger přitom volá po výraznější podpoře plošného budování internetové infrastruktury, a zdůrazňuje pokrytí rurálních oblastí.

Od G. Oettingera se očekává i podpora nových trendů, jako jsou *Internet věci*, *cloudové služby* a *Big data*. V této souvislosti se do popředí zájmu dostává také otázka bezpečných dat a kybernetické bezpečnosti; komisař odpovídá za modernizaci pravidel na ochranu autorských práv a osobních údajů, zvláště ukončení jednání o *Regulaci o ochraně dat (Data Protection Regulation)* v roce 2015 a přípravu reformy *Směrnice o ochraně osobních údajů* (tzv. *e-Privacy Directive*). Jeho úkolem bude společně s partnery dosáhnout globální správy internetu a formovat internet způsobem, aby byl transparentní, udržitelný, otevřený a podporoval začlenění. Takový internet bude podnětným prostředím pro inovace a vznik *start-upů*, podporu podnikání, ekonomický růst a konkurenceschopnost Evropy na globálním trhu.

Vědy a výzkumu se dotýká také portfolio komisaře pro vzdělávání, kulturu, mládež a sport, které nově převzal bývalý maďarský ministr zahraničí a obchodu Tibor Navracsics – odpovídat bude za činnost Evropského inovačního a technologického institutu (EIT) a Společného výzkumného střediska (JRC). Mezi jeho kompetence spadá i podpora sdílení poznatků v tzv. znalostním trojúhelníku mezi výzkumem, akademickou sférou a podniky a také podpora mobility studentů a mladých vědců prostřednictvím programu *Erasmus+* či akcí *Marie Skłodowska-Curie*. ■

JANA DAĐOVÁ a LUCIA HRIVŇÁKOVÁ,
stážistky CZELO
– Česká styčná kancelář pro VaVal, Brusel,
Technologické centrum AV ČR

FOTO: ARCHIV EVROPSKÉ KOMISE

Evropský komisař pro vědu, výzkum a inovace Carlos Moedas

ACADEMY ASSEMBLY Czech Academy of Sciences Embarks on New Outreach

'Quality research' is an aim of CAS, the Czech Academy of Sciences' new *Strategy AV21*. Results will benefit economic and social areas in the country, according to President Prof. Jiří Drahoš. He described this project to delegates attending the XLV Academy Assembly at the National House of Vinohrady, Prague Dec. 16, 2014. *Strategy AV21* aims to strengthen the role of the Academy as an independent institution to provide quality research emphasizing the strategic orientation of its results for economic and social sectors," he said. "It should greatly streamline the efficient transfer of research by direct engagement with our partners in higher education institutions, businesses and public administrations," he added. "I firmly believe that the Academy's current cooperative efforts will be given a new impulse by supporting specific projects of cooperation between the academic and business spheres while creating scientifically sound bases for political decision-making. Using human and material resources in specific research programmes contributes to increasing the efficiency and transparency of the use of public means," Professor Drahoš said in conclusion.

Pavel Bělobrádek, Deputy Prime Minister for Science and Research, also addressing the Assembly affirmed that "scientific critical thinking is the greatest contribution of research as it also ensures society's wellbeing and makes our lives easier. Science as a rational process is based precisely on that," he asserted.

ANNIVERSARY The Academy of Sciences celebrates its 125th Anniversary

This year is the 125th anniversary of the Czech Academy of Sciences. Today's Academy continues the efforts of its several predecessors. Its origins date to 1770 with the founding of a private society of mathematics, history and the natural sciences. The Royal Bohemian Society of Sciences, founded in 1784, evolved into the Bohemian Academy of Sciences and the Arts in 1891 with significant financial support by Josef Hlávka. It became the Bohemian Academy of Sciences, Literature and the Arts in 1918. Its aim

was to promote the development of Czechoslovak science and the arts. It engaged in publishing, providing scholarships and financial aid to small research units. In 1952, under the previous regime, it was renamed the Czechoslovak Academy of Sciences.

SCIENCE AND RESEARCH The Mendelianum Focuses on Mendelian Genetics

Scientific progress the past 150 years is highlighted in a new permanent exhibition at the Mendelianum Visitor Centre in Brno. Its focus is the publication in 1865 of *Experiments in Plant Hybridization* by Johann Gregor Mendel, the "Father of Genetics" and a world class scientist. The Mendelianum Centre is located on the premises where Mendel's scientific society held its meetings. Visitors are given an insight into the world of genetics and molecular biology. The Mendelianum is a well-equipped laboratory that enables visitors to engage in numerous methods and laboratory techniques from the pollination of pea flowers to gene expression. This project aims to strengthen public interest in research in genetics and molecular biology and reveals the practical and social impact of discoveries in these two major areas.

Clash of Ideologies over Avant-Garde and Modernism

Art historians tracked changes in, and compared nationalist rhetoric in modernism and avant-garde endeavors that was raised at an international symposium in Stockholm, *The European Artistic Avant-Garde c. 1910–1930: Formations, Networks and Transnational Strategies*. A workshop in November at the CAS Institute of Art History focused on one aspect of the avant-garde and modernism movements, namely, the clash with national, the transnational and the cosmopolitan forces. Beginning in the 19th century, countries of Central and Eastern Europe struggled for national independence that was achieved during and after World War I and had important cultural and artistic consequences. "The workshop served as a platform for rethinking the methodological tools used to understand and explain the complexity and the multiplicity of avant-garde forms in these regions of Europe, a subject that is still under-researched," a workshop spokesperson said.

Ceny NEURON za přínos světové vědě 2014

OBĚ FOTA: STANISLAVA KYSELOVÁ, AKADEMICKÝ BULLETIN

Nadační fond na podporu vědy Neuron ocenil 11. prosince 2014 vědce, kteří dosáhli mimořádných výsledků v medicíně, fyzice, společenských vědách, chemii a matematice. Pátý ročník svedl dohromady osobnosti, které se výrazně otiskly do světové vědy, posunuly hranice soudobého výzkumu a motivovaly nespočet lidí, s nimiž pracovaly.

O profesní i životní zkušenosti se na besedě v objektu Wayry na pražském Václavském náměstí podělili dr. Bohdan Pomahač z Brigham and Women's Hospital, Boston, USA (jeho tým provedl před třemi lety první úplnou transplantaci tváře v USA); prof. Jiří Bičák z Matematicko-fyzikální fakulty UK (pokračovatel einsteinovské tradice a hlavní tvůrce její současné podoby); prof. Evžen Neustupný z Archeologického ústavu AV ČR, Praha (českou archeologii učinil moderním oborem mezinárodního dosahu a relevance). Besedy ani večerního ceremoniálu v pražském Profesionálním domě se bohužel nemohli zúčastnit prof. Ivo Babuška (v letech 1948–1968 působil v Ústavu pro matematiku ČSAV, poté v University of Maryland v USA; zakladatel světové výpočtové matematiky – mj. se podílel na propočtech výstavby Orlické přehrady) a prof. Jiří Čížek z MFF UK (v letech 1963–1968 působil v Ústavu fyzikální chemie ČSAV; jeho metoda tzv. spřažených klastrů se stala nejefektivnější metodou pro přesné výpočty vlastností molekul). V zastoupení je představili jejich blízcí spolupracovníci a celoživotní přátelé prof. Karel Segeth z Masarykova ústavu AV ČR, resp. prof. Pavel Hobza z Ústavu pro organickou chemii a biochemii AV ČR.

Zvláštní cenu fondu Neuron obdržel Miroslav Zikmund, který svými cestami obohatil lidské poznání; na jeho tradici navazuje nadační projekt *Expedice Neuron* s cílem finančně podpořit české badatele na vědeckých výpravách). Vyhlášení byli rovněž autoři projektů, kteří na svůj základní výzkum získali každý jeden milion korun – *Neuron Impuls* obdrželi dr. Zuzana Libá (*Cytokiny u autoimunitních onemocnění nervového systému*), dr. Jaroslav Řídký [*Socio-rituální centrum v mladoneolitickém období (4900–4500 př. n. l.)*], dr. Tomáš Mančal (*Bioinspirované světlosběrné systémy na bázi fluorografenu*), prof. Michal Otyepka (*Do nitra kyborgů; Rozhraní grafen-biomolekula*), dr. Jan Štoviček (*Homotopické metody v teorii reprezentací*).

MARINA HUŽVÁROVÁ

In the solidarity with other European states opposed to all terrorist attacks, the Czech Academy of Sciences expresses its condolences for the victims of the outrages in France January 2015.

25 LET POTÉ

VŠECHNA FOTA: STANISLAVA KYSELOVÁ, AKADEMIKÝ BULLETIN

Zleva: místopředseda AV ČR Pavel Baran, ředitel Filosofického ústavu AV ČR Ondřej Ševeček, Pavel Rychetský, Petr Pithart, Václav Klaus a autor knihy rozhovorů Jan Rovenský

Při prezentaci publikace nakladatelství Filosofia *25 let poté*. Klaus, Pithart, Rychetský a Zeman v rozhovorech o společnosti a politice se 18. prosince 2014 setkali v sídle Akademie věd ČR na Národní třídě tři političtí oponenti, aby představili veřejnosti i zástupcům médií odlišné pohledy na společenský vývoj v České republice s odstupem čtvrtstoletí. Ačkoli v kultivované diskusi, kterou moderoval autor knihy Jan Rovenský, jiskřily vzájemné antipatie, trojice významných českých státníků (prezident Miloš Zeman se setkáním neúčastnil) se názorově shodla na mimořádné kvalitě publikace.

Knihy rozhovorů představuje názory na události listopadu 1989 a klíčové milníky posledního čtvrtstoletí (ekonomická transformace, rozpad Československa, vstup do Evropské unie, posuny ve stranickém systému, role Václava Havla atd.) a zprostředkovává rovněž zamyšlení, co nám 25 let svobody přineslo a naopak vzalo. Rozhovory doprovází rozsáhlý poznámkový aparát s biografickými i faktografickými údaji.

Jan Rovenský je redaktorem deníku *Právo* a spolupracovníkem oddělení morální a politické filosofie Filosofického ústavu AV ČR. Jeho knihu rozhovorů s 11 politickými teoretiky *Kříže a politické křižovatky* vydalo nakladatelství Filosofia v roce 2012.

red

